

ΑΦΗΓΗΣΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΕΝΑ ΚΟΧΥΛΙ

η ιστορία ενός συγγραφέα

Επιβλέπων καθηγητής:

Ουγγρίνης Κων/νος-Αλκέτας

Φοιτήτριες:

Δούκα Ελένη, Μαριδάκη Μαρία

Απρίλιος 2022

Πολυτεχνείο Κρήτης

Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της διπλωματικής μας εργασίας, θα θέλαμε να εκφράσουμε τις θερμές μας ευχαριστίες για όλους εκείνους που συνέβαλαν πρακτικά και ψυχικά.

Ευχαριστούμε τον επιβλέποντα καθηγητή μας κ. Ουγγρίνη Κωνσταντίνο- Αλκέτα, για την εμπιστοσύνη που μας έδειξε εξ' αρχής, τον χρόνο που μας αφιέρωσε, τις υποδείξεις και την κατανόηση που έδειξε, καθώς και για την αμέριστη συμπαράσταση καθ' όλη την διάρκεια της εργασίας.

Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλουμε στις οικογένειες μας για την οικονομική υποστήριξη κατά την διάρκεια της φοίτησής μας αλλά και για την ηθική και ψυχική ενθάρρυνση τους από την αρχή έως το τέλος των σπουδών μας.

Περίληψη

Ο στόχος της έρευνάς μας είναι να μελετήσουμε, να παραθέσουμε και να εφαρμόσουμε σε κατοικία τη θεωρία της αφηγηματικής ταυτότητας (κυρίαρχος όρος που εξηγεί την αφηγηματική αρχιτεκτονική) προκειμένου να δείξουμε το ρόλο που διαδραματίζει στην μορφοποίηση αυτής της νέας αρχιτεκτονικής τάσης που κερδίζει έδαφος από την δεκαετία του '80 και μετά.

Η θεωρία της αφηγηματικής ταυτότητας έχει την αρχή της στον χώρο της ψυχολογίας και ως εκ τούτου έχει παραμελήσει να λάβει υπόψη τις δυσκολίες εφαρμογής της στο δίπολο τέχνη-Αρχιτεκτονική, μια έλλειψη με την οποία ασχολείται αυτή η έρευνα. Διερευνούμε τρόπους με τους οποίους η συγκεκριμένη θεωρία συμβάλλει στην μορφοποίηση μιας κατοικίας μιας οικογένειας ή ενός ατόμου ως μέρος του βιότοπου του. Το κάνουμε για να κατανοήσουμε καλύτερα πως σχετιζόμαστε ως οντότητες με τα κτίρια που διαβιώνουμε, αλλά και για πιθανά θέματα πολεοδομικής πολιτικής που ενδέχεται να προκύψουν από συνιστώσες της πολυεπίπεδης διαχείρισης της κλιματικής αλλαγής.

Χρησιμοποιώντας την αφήγηση μιας οικογένειας ενός συγγραφέα που ζει απομονωμένη κυριολεκτικά μέσα στη φύση, μακριά από τον αστικό ιστό, διερευνούμε με προοδευτική και πειραματική διάθεση τα προβλήματα που ανακύπτουν στην διαμόρφωση ενός φυσικού σπηλαιώδους χώρου ως κατάλληλο χώρο για την στέγασή τους, τόσο ως φορείς υλοποίησης, όσο και ως ερμηνευτές της αφηγηματικής τους ταυτότητας. Δείχνουμε επίσης τα προβλήματα που ανακαλύπτουμε και πως η σημερινή τεχνολογία συνεισφέρει στην επίλυση και το τελικό αποτέλεσμα.

Η σημασία αυτής της μελέτης έγκειται στο ότι συμβάλλει στην βελτίωση της θεωρητικής μας κατανόησης των περιορισμών που είναι συνυφασμένοι με την άσκηση σχεδιασμού και εφαρμογής της αφηγηματικής ταυτότητας στην αρχιτεκτονική. Το επιτυγχάνουμε αυτό με το να εστιάσουμε στις θεμελιώδεις δυσκολίες που εμπεριέχει μια αρχιτεκτονική δημιουργία έχοντας ως οδηγό μια αφήγηση που μέχρι τώρα είναι ακόμα ελλιπής και η οποία μας βοήθησε να κατανοήσουμε καλύτερα την αφηγηματική αρχιτεκτονική.

Περιεχόμενα

	Ευχαριστίες.....	3
	Περίληψη.....	4
	Αφορμή.....	7
01	1.1 Εισαγωγή.....	9
	1.2 Οι έννοιες.....	10 - 11
	1.3 Αφηγηματική ταυτότητα και στοχαστές.....	12 - 18
	1.4 Αφήγηση και Αρχιτεκτονική.....	19 - 20
02	2.1 ο ρόλος του Αρχιτέκτονα & τα στάδια του σχεδιασμού.....	22 - 25
	2.2 η μετάφραση της αφήγησης στον χώρο.....	26 - 29
03	3.1 η αφήγηση του σπιτιού.....	31 - 39
	3.2 Οι βασικές σχεδιαστικές αρχές της σύνθεσής μας.....	40 - 41
04	Συμπεράσματα.....	42 - 43
	βιβλιογραφία.....	44-45

Αφορμή

Η αφορμή του θέματος της ερευνητικής μας, δεν είναι τίποτα άλλο από την ίδια την πορεία της φοίτησης μας στον κόσμο της αρχιτεκτονικής, σε συνδυασμό με ορισμένα συμπεράσματα στα οποία καταλήξαμε προς στο τέλος αυτού του ταξιδιού.

Στα πρώτα μας έτη στη Σχολή, στα πρώτα εκείνα βήματα στον κόσμο της Αρχιτεκτονικής, όπου η φαντασία ξεκινά να καλπάζει και η έμπνευση είναι πηγαία, παρατηρούσαμε ότι ο καθένας από εμάς γεννούσε μοναδικές ιδέες, ανόμοιες μεταξύ τους. Πολλές από αυτές μας έβρισκαν σύμφωνους, με άλλες δεν είχαμε κανένα κοινό σημείο αναφοράς, άλλες τις θαυμάζαμε για την καινοτομία τους, κάποιες θέλαμε να τις υιοθετήσουμε αυτούσιες, ενώ άλλες αποτελούσαν μία ωραία βάση στην δική μας φαντασία. Ήμασταν μια αίθουσα 100 φοιτητών με διαφορετικές κουλτούρες και βιώματα. Καταλάβαμε σταδιακά, ότι ο ατομικός τρόπος έκφρασής μας επηρεαζόταν από τα ατομικά βιώματά μας και ότι η διαφορετικότητα των προσωπικοτήτων μας ήταν άμεσα συνυφασμένη με τις σχεδιαστικές μας αρχές. Μεταφέραμε, ασυνείδητα, το «εγώ» μας στο χαρτί και αυτό μας υπενθύμιζε καθημερινά πόσο μοναδικοί είμαστε. Αργότερα, όταν χρειάστηκε να βγούμε στην αγορά εργασίας, το έργο μας ήταν λιγάκι πιο περίπλοκο από εκείνο της Σχολής. Ως ανερχόμενες αρχιτεκτόνισσες, κληθήκαμε να σχεδιάσουμε το ιδανικό σπίτι για τον εκάστοτε πελάτη. Ο ρόλος μας δηλαδή ήταν, να αποκωδικοποιήσουμε τον χαρακτήρα του και μέσω της συνάντησης μας και της ομιλίας του, να απορροφήσουμε κάθε στοιχείο που θα μας οδηγούσε στο πιο ταιριαστό αποτέλεσμα για εκείνον. Όταν πλέον έφτασε η ώρα της ερευνητικής, πλάσαμε την ζωή ενός συγγραφέα, που στο εξής θα αποτελεί ο ίδιος, τον αφηγητή της ιστορίας του και ταυτόχρονα θα είναι το μέσο της έκφρασης της δικής μας αρχιτεκτονικής σύνθεσης.

01

1.1 Εισαγωγή

Το αρχιτεκτονικό έργο εξυπηρετεί στην κάλυψη αναγκών. Οι ανάγκες αυτές, δεν είναι μόνο πρακτικές αλλά και υπαρξιακές καθώς ο άνθρωπος δεν είναι μόνο σώμα αλλά ένα ενσαρκωμένο πνεύμα που βρίσκεται σε αμφίσημη σχέση με το σώμα του καθώς και με τα πράγματα που το περιβάλλουν¹. Συνεπώς, η αρχιτεκτονική εξυπηρετεί κάτι παραπάνω από την σωματική στέγαση. Είναι ένα προϊόν δημιουργικής διαδικασίας που δονεί τα βαθιά στρώματα του είναι μας². Στην Αρχιτεκτονική, λοιπόν, όπως και στις περισσότερες περιπτώσεις συνύπαρξης των ανθρώπων, ισχύει το παρακάτω: εφόσον τιμήσεις τον συνάνθρωπό σου, θα σε τιμήσει και εκείνος. Ειδικά δε στον Αρχιτέκτονα, ο οποίος καλείται να ασκήσει ένα απαιτητικό επάγγελμα πουλώντας -υψηλού επιπέδου- εξειδικευμένες γνώσεις, τεχνογνωσία, δεξιότητες και υψηλή αισθητική, ισχύει το αντίστοιχο: εφόσον τιμήσεις τον πελάτη σου, θα σε τιμήσει και εκείνος. Επομένως, το κύρος και η επιτυχία ενός Αρχιτέκτονα, δεν κρίνεται μόνο από τις οικονομικές απολαβές του, αλλά κυρίως από την αναγνώριση που εισπράττει από τους ικανοποιημένους πελάτες. Για να επέλθει, όμως, αυτή η ικανοποίηση, πρέπει πρώτα ο Αρχιτέκτονας να «μελετήσει» τον πελάτη του, ώστε να του αποδώσει ένα σχέδιο που να τον ολοκληρώνει. Και σε αυτό το σημείο, γεννιέται το εξής ερώτημα: πόσο εύκολο είναι να αποτυπώσει στο σχέδιο τις επιθυμίες και το γούστο του εργοδότη, όταν η σχεδιαστική αντίληψη του κάθε Αρχιτέκτονα είναι συνάρτηση πολλών παραγόντων και διαφέρει στον καθένα; Άλλοι παράγοντες οφείλονται στην ευρύτερη έννοια της πολιτιστικής ζωής των ανθρώπων, άλλοι σχετίζονται με τον χαρακτήρα, την έφεση, την προδιάθεση, τις δεξιότητες, ακόμα και με την εμπειρία. Ο συνδυασμός των παραπάνω παραμέτρων, οφείλεται στην διαφορετική έκφραση των Αρχιτεκτόνων, ακόμα και όταν είναι αναγκασμένοι να χρησιμοποιούν ίδια σχεδιαστικά μέσα και υλικά. Αυτή την παραμετρική διαφορετικότητα, καθώς και την σχέση της με την Αρχιτεκτονική, θα προσπαθήσουμε να εξετάσουμε στην Ερευνητική μας εργασία και εφ' εξής, θα αναφέρονται ως «αφηγηματική ταυτότητα» και «αφηγηματική αρχιτεκτονική» αντίστοιχα.

¹ Μουρίκη, Α. (1991), *Η αμφιβολία του Σεζάν – Το μάτι και το πνεύμα*, Αθήνα: Νεφέλη, σ.10

² Bachelard, G.(1982), *Η ποιητική του χώρου*, εκδόσεις Χατζηνικολή, σελ. 40

1.2 Οι έννοιες

Στον κόσμο, κάθε πράξη και κάθε έργο κρύβουν μέσα τους μία αφήγηση. Ο άνθρωπος για να αντιληφθεί αυτές τις συνθήκες, πλάθει στο μυαλό του μία ιστορία, την οποία στην συνέχεια επικοινωνεί. Αυτή η διαδικασία έχει πολλές ποιότητες και εκδοχές, για αυτό και μένει αναλλοίωτη στον χρόνο και πάντα επίκαιρη. Στο κεφάλαιο αυτό, θα αναλύσουμε την έννοια της «αφηγηματικής ταυτότητας» με έναν απλουστευμένο τρόπο, μέσα από τις μελέτες ειδικών στοχαστών. Για να προσεγγίσουμε τον όρο αυτό, όμως, πρέπει αρχικά να εξηγήσουμε τις έννοιες που το απαρτίζουν και να τις συσχετίσουμε μεταξύ τους.

Σε πρώτη φάση, διαφοροποιούμε σαφώς τους όρους «κατ' οικία» και «σπίτι». Κατοικία είναι κυρίως το κτίσμα, το οικοδόμημα όπου κατοικεί κανείς.³ Είναι η έννοια που αναφέρεται στα χαρακτηριστικά μίας δομής: πόσο ευρύχωρο είναι το κτίριο; Ποια η χωρική διαμόρφωσή του; Είναι λειτουργικό; Έχει αρχιτεκτονικά στοιχεία που να του προσδίδουν μία διαφορετική ταυτότητα από τα υπόλοιπα κτίρια; Εννοιολογικά, από την άλλη, το σπίτι αναφέρεται ως τόπος διαμονής και ως μία κοινωνική δομή που σχηματίζεται από μία οικογένεια που ζει μαζί. Ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνεται κανείς την έννοια του σπιτιού, διαφέρει και εξαρτάται από την υποκειμενική του κρίση, τις παρελθοντικές του εμπειρίες, τα καθημερινά του βιώματα και τα μελλοντικά όνειρα του. Συνεπώς, η έννοια αυτή ταυτίζεται με την απεικόνιση της πλοκής του ατόμου που διαμένει σε αυτό. Οι εμπειρίες του, γεννούν τα συναισθήματα και τις εικόνες που δίνουν χαρακτήρα στα άψυχα ντουβάρια και τις ψυχρές κολώνες. Όταν, λοιπόν, η υποκειμενική αντίληψη συναντά τα δομικά χαρακτηριστικά της κατ' οικίας, τότε αυτή μετατρέπεται σε σπίτι. Εάν θεωρήσουμε ότι μία κατοικία είναι πως είναι πραγματικά η αρχιτεκτονική, τότε το σπίτι είναι το πως μιλάμε και πως γράφουμε για αυτή. Κάθε σπίτι, λοιπόν, έχει την δική του ιστορία με αφηγητή τον κάτοικό του. Πρόκειται, δηλαδή, για μία «χωρική αφήγηση», η οποία χρησιμοποιείται ως σχεδιαστικό μέσο στη αρχιτεκτονική για την δημιουργία ισχυρών και αξέχαστων ακολουθιών του χώρου. Η εννοιολόγηση της αφήγησης παρατηρείται από πολύ παλιά, καθώς οι απαρχές της σημειώνονται στην Πλατωνική Πολιτεία και την Αριστοτελική Ποιητική. Με την πάροδο των χρόνων, ο όρος πήρε μεγαλύτερες διαστάσεις σημασιολογικά και συσχετίστηκε με διάφορες έννοιες, με την Αρχιτεκτονική, να είναι μία από τις πιο βασικές.

Ο Gerard Genette έχει αναφέρει ότι η διαδικασία της αφήγησης δομείται πάνω σε δύο «χρόνους»: τον «χρόνο της ιστορίας» και τον «χρόνο της αφήγησης»⁴. Αυτή η θεμελιακή διάκριση, όσο προφανής και εάν δεν είναι, τόσο ουσιώδης είναι για την κατανόηση της λειτουργικότητας της αφήγησης. Ο χρόνος αφήγησης είναι, σε κάθε περίπτωση, μεταγενέστερος του χρόνου της ιστορίας. Υπόψιν, λοιπόν, ότι η αφήγηση αφορά πάντα

³ Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Γεώργιος Μπαμπινιώτης, Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Β' Έκδοση 2002, Α' Ανατύπωση με διορθώσεις, Αθήνα 2003, σελ. 1637

⁴ Gerard Genette, «Narrative Discourse», Oxford, Blackwell, 1982

παρελθοντικά γεγονότα, και σε συνδυασμό με την παραπάνω χρονική διάκριση, συμπεραίνουμε ότι ο αφηγητής είναι σε θέση να μεταφέρει αυτό που συνέβη μόνο μέσω της δικής του οπτικής γωνίας. Την στιγμή, μάλιστα της εξιστόρησης, ανασυγκροτεί τα βιώματά του, με βάση το παρόν, αναδιαμορφώνοντας περαιτέρω την ιστορία. Το ενδιαφέρον σε αυτό το σημείο είναι, οι διαφορετικές πτυχές που μπορεί να πάρει η αφήγηση ενός γεγονότος εάν λάβουμε υπόψιν τους διαφορετικούς αφηγητές και ακροατές.

Σύμφωνα με τον Copley, η αφήγηση είναι μία ιδιαίτερη μορφή αναπαράστασης που χρησιμοποιεί σημάδια δεμένα μεταξύ τους σε αλληλουχία στον χώρο και τον χρόνο. Είναι, δηλαδή, το μέσο με το οποίο ο άνθρωπος βιώνει το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον. Πράγματι, η αφήγηση γίνεται αντιληπτή ως ένα μέσο επικοινωνίας. Το σπίτι είναι η κρυψώνα με τα μυστικά του και η ανάγκη για επικοινωνία είναι αυτή που τον ωθεί να εκφραστεί και να μιλήσει για την ζωή του, να αποκαλύψει τα μυστικά και τα βιώματά του. Αυτή η διαδικασία επιτυγχάνεται μέσα στον ίδιο του τον χώρο. Σε αυτό το σημείο, θα αναφέρουμε την έννοια της πλοκής, η οποία σύμφωνα με τον Paul Ricoeur είναι η φαινομενολογία της πράξης της παρακολούθησης μίας ιστορίας που περιγράφει μία ακολουθία από πράξεις και εμπειρίες ενός αριθμού χαρακτήρων, είτε αυτοί είναι πραγματικοί, είτε φανταστικοί. Αντίστοιχη προσέγγιση του όρου, είχε επιχειρήσει και ο Copley, ο οποίος θεωρεί ότι πλοκή είναι η αλυσίδα της αιτιώδους συνάφειας που υπαγορεύει ότι τα γεγονότα της ιστορίας συνδέονται με κάποιον τρόπο και ότι, επομένως, πρέπει να απεικονίζονται σε σχέση μεταξύ τους. Μοιραία, λοιπόν, πλοκή είναι η διαδοχική σειρά των πράξεων, της δράσης και των σκέψεων του χαρακτήρα της ιστορίας. Όταν αυτά τα συναισθήματα και οι διαδοχικές δράσεις του πρωταγωνιστή, γίνουν κατανοητά, τότε μόνο γίνεται κατανοητή και η πλοκή της ιστορίας του.

1.3 Αφηγηματική ταυτότητα και στοχαστές

Τα τελευταία χρόνια, ο όρος «Αφηγηματική Ταυτότητα» έχει απασχολήσει πολλούς ερευνητές διαφόρων κλάδων, όπως αυτόν του Κινηματογράφου, της Ζωγραφικής, της Λογοτεχνίας, των Καλών Τεχνών και φυσικά την επιστήμη της Αρχιτεκτονικής.

Ο πρώτος που αναφέρθηκε στον όρο αυτό, ήταν ο **Paul Ricoeur**. Ισχυρίζεται ότι η αφηγηματική ταυτότητα ενός ανθρώπου ή ενός κοινωνικού συνόλου, είναι το «πνευματικό μέρος» όπου συνδυάζεται η ιστορία με την φαντασία. Θεωρεί ότι η ικανότητα της μείξης αυτής είναι έμφυτη και ότι αφορά όλα τα άτομα. Βασική αρχή του είναι, ότι η γνώση του εαυτού μας είναι μία ολιστική ερμηνεία. Είναι η ερμηνεία που προκύπτει από την ανάλυση διαδοχικών εμπειριών και ιστοριών και από την σύνδεση αυτών με την φαντασία. Η ερμηνεία του εαυτού, προκύπτει μέσα από τα σημάδια και τα σύμβολα που κρύβονται μέσα σε μια αφήγηση, μέσα σε μία ιστορία ζωής που φαντασία και γεγονότα έχουν γίνει ένα. Πολλές φορές, την αναφέρει ως «ιστορική φαντασία», η οποία είναι τόσο ερμηνευτικά ισχυρή, όσο μία αυτοβιογραφία. Βασική αρχή της έρευνάς του είναι, ότι ο χαρακτήρας πλάθεται μόνο κατά την επεξεργασία της αφήγησης μίας ιστορίας ζωής. Ήταν αντίθετος στην κατανόηση της ανθρώπινης ταυτότητας με βάση την λογική και υποστηρίζει ότι η κατανόηση του εαυτού είναι μία σειρά ερμηνείας διαφόρων στοιχείων από συγκεκριμένα βιώματα και όχι μία απλή αυτό-συγγραφή. Την ίδια στιγμή της παράθεσης των εμπειριών του, παύει να είναι απλά ο αφηγητής και πρωταγωνιστής των όσων εξιστορεί και γίνεται ακροατής της ίδιας του της ιστορίας. Γίνεται ο διερμηνέας και ο παραλήπτης των εννοιών. Μόνο έτσι θα καταφέρει να φτάσει στην αυτό-ερμηνεία και κατανόηση του εαυτού του.

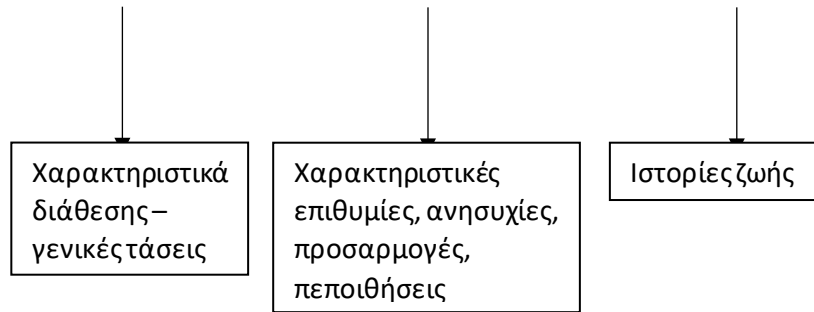
Εμπνεόμενος από τον Paul Ricoeur, ο ψυχολόγος **McAdams**, εμβάθυνε ακόμα περισσότερο στην έννοια της «Αφηγηματικής Ταυτότητας», προσπαθώντας να συσχετίσει την έννοια αυτή με τα επίπεδα προσωπικότητας του ατόμου. Ισχυρίζεται ότι η προσωπικότητα αποτελείται από τρία επίπεδα, με τα οποία ταυτόχρονα αλληλοεπιδρά:

1^ο επίπεδο: χαρακτηριστικά διάθεσης – γενικές τάσεις

2^ο επίπεδο: χαρακτηριστικές επιθυμίες, ανησυχίες, προσαρμογές, πεποιθήσεις

3^ο επίπεδο: ιστορίες ζωής: η πλοκή των αφηγήσεων

ΕΠΙΠΕΔΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

Με πιο απλά λόγια, ο McAdams, βασίστηκε εμφανώς στην θεωρία του προγενέστερού του, τονίζοντας ότι η αφηγηματική ταυτότητα είναι μία εσωτερική και εξελισσόμενη ιστορία ζωής ενός ατόμου, ενσωματώνοντας τις παρελθοντικές εμπειρίες και το φανταστικό μέλλον, ώστε να προσφέρει στη ζωή κάποιο βαθμό ενότητας και σκοπού. Είναι η ιστορία που δημιουργεί ο καθένας μας για τον εαυτό του – ο δικός μας προσωπικός μύθος. Έτσι, η αφηγηματική ταυτότητα, όπως όλοι οι μύθοι, περιέχει χαρακτήρες, επεισόδια, ακούσματα, σκηνικά, θέματα και ακολουθεί το παραδοσιακό πρότυπο μιας ιστορίας με αρχή, μέση και τέλος. Είναι η αφήγηση εκείνη που περιλαμβάνει όλα τα βιώματα του ατόμου σε μία μόνο ιστορία. Οτιδήποτε αναπολεί, αποτελεί ένα επιπλέον λιθαράκι που προστίθεται στον αφηγηματικό του κόσμο και στο «είναι» του. Εξάλλου, ο αυτοπροσδιορισμός, αυτό που είμαστε, εδράζεται στην μνήμη.⁵

Παράλληλα με τις μελέτες του McAdams, ο πολιτιστικός ανθρωπολόγος **Richard Shweder**, ερευνά την «Αφηγηματική Ταυτότητα» υπό ένα άλλο πρίσμα: προσεγγίζει την έννοια, αναλύοντας ενδελεχώς τους δύο τύπους της ψυχολογίας: της **πολιτιστικής ψυχολογίας** και της **ψυχολογίας της προσωπικότητας**. Έπειτα, έχοντας ως υπόβαθρο την νέα αυτή έρευνα και συνδυάζοντας την αφηγηματική ταυτότητα - με την έως τότε γνώση - καταλήγει στα δικά του συμπεράσματα.

Πολιτιστική ψυχολογία

Η πολιτιστική ψυχολογία είναι η μελέτη του τρόπου με τον οποίο οι πολιτιστικές παραδόσεις και οι κοινωνικές πρακτικές, ρυθμίζουν, εκφράζουν και μεταμορφώνουν την ανθρώπινη ψυχή⁶.

⁵ Stanley B. Klein & Shaun Nichols, "Memory and the sense of Personal Identity", Ιούνιος 2012, σ.677

⁶ Richard A. Shweder, «Thinking Through Cultures», Harvard University Press, Cambridge, England

Σύμφωνα με τον μελετητή, τα συναισθήματα και η προσωπικότητα είναι αλληλοεξαρτώμενα με διάφορα πολιτιστικά φαινόμενα. Έτσι, οι πολιτισμικές έννοιες, καθορίζουν άμεσα τις λειτουργίες των ψυχολογικών φαινομένων. Ταυτόχρονα, η σκέψη ελέγχεται και εξαρτάται επίσης από πολιτιστικούς παράγοντες. Άρα, έχοντας υπόψιν ότι:

$$\text{σκέψη} + \text{προσωπικότητα} \Leftrightarrow \text{συναισθήματα}$$

προκύπτει ότι τόσο τα συναισθήματα όσο και η σκέψη, βασίζονται σε συγκεκριμένο πολιτισμικό υπόβαθρο. Την ίδια στιγμή μέσα από την πολιτιστική ψυχολογία, μας αποδεικνύει ότι ο πολιτισμός και η ψυχή συνθέτουν το ένα το άλλο και συνδέονται άρρηκτα. Αν θεωρήσουμε δηλαδή, τον πολιτισμό ως μια μεταβλητή στην πολιτιστική ψυχολογία ενός ατόμου, είναι αναμενόμενο ότι η ψυχή και η προσωπικότητα αυτού, θα αναπτυχθεί αναλόγως.

Ένα θεμελιώδες σφάλμα, είναι η διαφοροποίηση της έννοιας του συναισθήματος, από τη σκέψη και την προσωπικότητα ενός ατόμου. Η ανάπτυξη συναισθημάτων συνεπάγεται με την ανάδειξη των χαρακτηριστικών ενός ανθρώπου και την διαμόρφωση ψυχολογικών διαδικασιών. Επομένως, σημείο αναφοράς για την συσχέτιση πολιτισμού και διαμόρφωσης χαρακτήρα, είναι τα συναισθήματα. Πράγματι, έχει αποδειχθεί ότι η διαβίωση των ατόμων σε συγκεκριμένα πολιτιστικά περιβάλλοντα, αναδεικνύει συναισθήματα που είναι ανάλογα των εικόνων, των μοντέλων και των υποσυνείδητων αντιλήψεων που μεταδίδει το συγκεκριμένο πολιτισμικό πλαίσιο. Τα συναισθήματα σχηματίζονται από πολιτιστικές δραστηριότητες. Οι ποιότητές τους αντικατοπτρίζουν αυτές τις πολιτιστικές διαδικασίες και λειτουργούν για να διαιωνίσουν αυτές τις πολιτιστικές διαδικασίες⁷, όπως έχει αναφέρει ο Carl Ratner.

Ο Shweder, εμπλούτισε την έρευνά του κάνοντας αναφορά στον σοβιετικό ψυχολόγο Vygotsky, ο οποίος είχε αναπτύξει έναν δικό του, σαφή ορισμό που συσχετίζει τον πολιτισμό με τα συναισθήματα, βασιζόμενος σε 4 αρχές:

1. Οι συλλογικές δραστηριότητες που συμμετέχουν οι άνθρωποι, όπως η παραγωγή αγαθών, η εκπαίδευση πληθυσμού και η θεραπεία ασθενειών, δημιουργούν ένα αίσθημα συνειδητοποίησης μεταξύ τους. Αισθάνονται συνοδοιπόροι σε κάθε τους βήμα, έχουν κοινούς στόχους και έναν απώτερο σκοπό: την επιβίωση.
2. Κοινωνικά οργανωμένες δραστηριότητες, ενθαρρύνουν τα άτομα να συλλέγουν, υποσυνείδητα, έννοιες για πράγματα και ανθρώπους.
Με άλλα λόγια, η διαδοχή των μορφών που έχει λάβει το άτομο σε διαφορετικές κοινωνίες, συμφωνεί με το σύστημα του νόμου, των θρησκευτικών πεποιθήσεων, των εθίμων, των κοινωνικών δομών και της νοοτροπίας. Έτσι, τα χαρακτηριστικά της

⁷ Carl Ratner, "A cultural- Psychological Analysis of Emotions", Trinidad, USA, σ.6

προσωπικότητας που θα παρουσιάσει, θα είναι σύμφωνα με τα αντίστοιχα οπτικά και ακουστικά βιώματά του.

3. Η ψυχολογική ανάπτυξη και η ανάπτυξη προσωπικοτήτων, αντικατοπτρίζεται από την ανάλογη μορφωτική επιρροή που θα δεχτεί το άτομο από το σύνολο των κοινωνικά οργανωμένων δραστηριοτήτων.

Για παράδειγμα, η δραστηριότητα της τέχνης, καλλιεργεί συγκεκριμένες συναισθηματικές ιδιότητες. *Τα συναισθήματα που παράγονται από έργα τέχνης έχουν πιο «εγκεφαλική ποιότητα», σύμφωνα με τον Vygotsky.*

4. Ο πολιτισμός συνίσταται σε πρακτικές, κοινωνικά οργανωμένες δραστηριότητες και ψυχολογικά φαινόμενα. Θα μπορούσε δηλαδή να πει κάποιος ότι ο πολιτισμός βασίζεται σε δύο πυλώνες: την κοινωνία και την ψυχή. Αλληλοεπιδρά μαζί τους και δεν υφίσταται χωρίς αυτά.

Βασιζόμενοι, λοιπόν, σε αυτές τις τέσσερις αρχές, πρέπει να καταλάβουμε τον τρόπο με τον οποίο οι διάφορες πολιτιστικές δραστηριότητες δημιουργούν συναισθήματα με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Πως διαμορφώνουν εμπειρίες που ενσωματώνονται στο μυαλό και το σώμα των ανθρώπων; Πως σμιλεύουν τον χαρακτήρα και την προσωπικότητά τους; Για την προσέγγιση αυτών των απαντήσεων, χρήσιμη, για αρχή, είναι η ανάλυση των συναισθημάτων ως προς τα χαρακτηριστικά τους.

Αναφορικά, λοιπόν, τα συναισθήματα έχουν 5 βασικά χαρακτηριστικά:

1. ποιότητα
2. ένταση
3. έκφραση
4. οργάνωση
5. διαχείριση | επίλυση

Αυτά τα χαρακτηριστικά, αντανakλούν πολιτιστικές δραστηριότητες και έννοιες. Αντανakλούν συγκεκριμένες πολιτιστικές συγκυρίες στις οποίες υπεβλήθησαν οι άνθρωποι. Με άλλα λόγια, η ποιότητα, η διαχείριση και σε ύστερο χρόνο, η αφομοίωση των συναισθημάτων που πραγματοποιείται σε μία συγκεκριμένη κατάσταση, εξαρτάται από την κατανόηση της κατάστασης αυτής. Και η αναφορά στην κατανόηση μιας κατάστασης, δεν αφορά μόνο την σήμανσή της με θετικό ή αρνητικό πρόσημο. Σχετίζεται με την συνειδητοποίηση των χαρακτηριστικών, των αιτιών και των συνεπειών της κατάστασης. Αυτό σημαίνει ότι, διαφορετική κατανόηση ενός συμβάντος, συνεπάγεται σε διαφορετική αντιμετώπιση και συναισθηματική αντίδραση.

Καταλαβαίνουμε, ότι ένα συναισθήμα, βασίζεται αρχικά στην κατανόηση του άμεσου ερεθίσματος, (στην συγκεκριμένη περίπτωση είναι το κοινωνικό πολιτιστικό πλαίσιο) και στη

συνέχεια στις ανάγκες και ικανότητες του ατόμου. Τα συναισθήματα που προκύπτουν, χαρακτηρίζονται από επεισιθήσεις και επιθυμίες, τα περιεχόμενα των οποίων δεν είναι φυσικά, αλλά καθορίζονται από συστήματα πολιτιστικής πίστης, αξίας και ηθικής αξίας, αντίστοιχων των κοινοτήτων που έχουν ζήσει. Η ποιότητα των συναισθημάτων δεν βασίζεται μόνο στις ερμηνείες των πραγμάτων και ανθρώπων. Εξαρτάται από την πολιτιστική αντίληψη των ίδιων των ανθρώπων. Διαφορετικοί πολιτισμοί έχουν διαφορετικές λαϊκές θεωρίες για τα συναισθήματα και την προσωπικότητα. Πολλοί λαοί δεν έχουν καμία λέξη που να εκφράζει τα συναισθήματά τους. Άλλοι θεωρούν ότι τα συναισθήματα είναι ενσωματωμένα στη σκέψη, τη στάση, τα κίνητρα, τη συμπεριφορά και τη μοίρα και όχι ότι είναι κάτι το ξεχωριστό. Ορισμένες φυλές της Ινδίας για παράδειγμα, αναπτύσσουν θετικά συναισθήματα μόνο όταν συμμετέχουν σε κοινωνικές δραστηριότητες, και κυρίως όταν λαμβάνουν μέρος σε θρησκευτικές τελετές, όπου βιώνουν και το αίσθημα της συλλογικότητας. Αλλά και η διαφορετικότητα εκλαμβάνεται με ποικίλους τρόπους ανάλογα με τον τρόπο που εκφράζεται και το πολιτιστικό πλαίσιο που την ερμηνεύει. Για παράδειγμα:

Στην Αμερική λένε: «*The squeaky wheel gets the grease*⁸»

«Ο τροχός που τρίζει γρασάρεται»

Και εννοούν αλληλεγγύη. Όποιος δηλώσει ανάγκη, βοηθείται.

Στην Ιαπωνία λένε: «*The nail that sticks up must be hammered down*⁹»

«Το καρφί που προεξέχει το χτυπάει το σφυρί»

Και εννοούν κουλτούρα ομαδικότητας.

Στην Αυστραλία λένε: «*The tallest poppy gets cut*¹⁰»

«Η ψηλότερη παπαρούνα κόβεται»

Και εννοούν καταδίκη ατομικότητας.

Διαφορετικοί λαοί = Διαφορετικές κουλτούρες = διαφορετικά πολιτιστικά πλαίσια ⇔
Διαφορετική συναισθηματική αντίληψη & αντιμετώπιση

Συμπερασματικά με την μελέτη της πολιτιστικής ψυχολογίας, θα μπορούσαμε να πούμε, ότι οι διαφορετικές πολιτιστικές συνθήκες σχηματίζουν διαφορετικά ψυχολογικά φαινόμενα και συμβάλλουν στη διαμόρφωση διαφορετικών προσωπικοτήτων. Αντανακλούν όμως ταυτόχρονα και τις αντίστοιχες κοινωνικές σχέσεις και δραστηριότητες. Για αυτό δεν είναι τυχαία η συχνή αναφορά της πολιτιστικής ψυχολογίας, ως κοινωνικό-πολιτιστικής ψυχολογίας. Συμπληρωματικά με το πολιτιστικό πλαίσιο που έχει ζήσει ένα άτομο και την κουλτούρα που έχει λάβει, αξίζει να σημειωθεί ότι δραστικό ρόλο στην διαμόρφωση του «είναι» του, λαμβάνει

⁸ <https://www.merriam-webster.com/>

⁹ http://www.masafumiotsuma.com/english/sticking_nail/

¹⁰ <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/tall-poppy-syndrome>

το πλαίσιο της κοινότητας που έχει βιώσει τις διάφορες εμπειρίες. Για παράδειγμα, η εφαρμογή καπιταλιστικών επιχειρηματικών πρακτικών, επέτρεψε σε μεγάλο ποσοστό των ατόμων των οποίων οι πρόγονοι είχαν ζήσει σύμφωνα με το παραδοσιακό έθιμο και τη κυριαρχία τοπικών αρχόντων, να γίνουν ανεξάρτητοι επιχειρηματίες με μεγάλη ατομική αυτονομία. Ο χαρακτήρας του ατόμου πλάθεται με την πάροδο του χρόνου και την συμμετοχή του σε κοινωνικές εκδηλώσεις. Ορισμένοι τρόποι συμπεριφοράς, σκέψης και συναισθήματος, ενθαρρύνονται μόνο από μία συγκεκριμένη κοινωνική ζωή και δεν σχετίζονται με τις ηθικές αρχές. Εξάλλου άτομο σημαίνει κοινωνικό και πολιτιστικό όν. Για αυτό, κοινωνία και πολιτισμός συνυπάρχουν και θεωρούνται εξίσου ενεργά στην ανάπτυξη της φύσης της προσωπικότητας.

Ψυχολογία της προσωπικότητας

Η ψυχολογία της προσωπικότητας είναι ο δεύτερος κλάδος της ψυχολογίας που μελέτησε ο Richard Shweder και αφορά την ποικιλομορφία προσωπικοτήτων μεταξύ ατόμων και πως αυτές παρουσιάζουν τον τρόπο που σκέφτονται και πράττουν. Η προσωπικότητα έχει την δυναμική να επηρεάζει καταστάσεις, περιβάλλοντα, συναισθήματα και γνώσεις. Είναι αλήθεια ότι η προσωπικότητα ενός ανθρώπου, πλάθεται εν καιρώ και είναι ανάλογη των αξιών, των αντιλήψεων και των συμπεριφορών που έχει λάβει. Για να μελετηθεί περαιτέρω, όμως και για να γίνει κατανοητή η ψυχολογία της προσωπικότητας, θα ήταν χρήσιμο να αναφερθούν μερικές από τις πιο σημαντικές θεωρίες της προσωπικότητας.

Οι θεωρίες της προσωπικότητας

Βασικό βήμα στην αντίληψη της υπόστασης της προσωπικότητας είναι η παραδοχή ότι αποτελείται από πολλά διαφορετικά χαρακτηριστικά. Σύμφωνα με τον **Gordon Allport**, η προσωπικότητα περιγράφεται με βάση τα ατομικά χαρακτηριστικά τα οποία χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες:

1. Τα κοινά χαρακτηριστικά: είναι εκείνα που παρουσιάζουν οι άνθρωποι με κοινή κουλτούρα, κοινό πολιτισμικό πλαίσιο και όμοιες κοινωνικές αρχές.
2. Τα κεντρικά χαρακτηριστικά: είναι τα χαρακτηριστικά αυτά που απαρτίζουν την προσωπικότητα του ανθρώπου και δεν σχετίζονται με το εθνικό πλαίσιο στο οποίο έχει μεγαλώσει ή τα κοινωνικά πρότυπα τα οποία έχει υιοθετήσει.
3. Τα βασικά χαρακτηριστικά: όσα χαρακτηριστικά διαφοροποιούν το άτομο σαν οντότητα. Αυτά που τον κάνουν ξεχωριστό και μοναδικό και αυτά με τα οποία γίνεται γνωστός.

Τα άτομα δρουν, σκέφτονται και αισθάνονται με συγκεκριμένους τρόπους. Με την πάροδο του χρόνου αυτά τα χαρακτηριστικά συμπεριφοράς, επηρεάζουν άμεσα τις προσωπικές

προσδοκίες, αξίες και αντιλήψεις. Όταν το πρότυπο καταστάσεων που βιώνει ο άνθρωπος είναι σταθερό, τότε επέρχεται η ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης προσωπικότητας. Η μελέτη της ψυχολογίας της προσωπικότητας, δεν προσεγγίζεται από την μελέτη των ατομικών χαρακτηριστικών των ανθρώπων, αλλά από το αποτέλεσμα της σύζευξης των χαρακτηριστικών αυτού. Ως εκ τούτου, προσωπικότητα, θεωρείται το σύνολο των τρόπων με τους οποίους το άτομο αλληλοεπιδρά με το περιβάλλον του. Εκφράζει την ανθρώπινη προσαρμογή στις συνθήκες ύπαρξής του. Είναι το σύνολο των φυσικών, διανοητικών και κοινωνικών ιδιοτήτων με ολοκληρωμένο τρόπο.

Η προσωπικότητα, αν και διαφέρει από άτομο σε άτομο, παρουσιάζει και πολλές ομοιότητες μεταξύ τους και παρουσιάζει τις εξής ιδιαιτερότητες:

1. Είναι μοναδική για τον καθένα.
2. Αναφέρεται στις χαρακτηριστικές ιδιότητες του ατόμου. Κάθε άτομο, παρουσιάζει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και συναισθήματα, τα οποία δύσκολα μεταβάλλονται.
3. Αντιπροσωπεύει έναν δυναμικό προσανατολισμό του ανθρώπου στο περιβάλλον του.
4. Επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις.
5. Αντιπροσωπεύει μία δυναμική συγκεκριμένης κοινωνικής προσαρμογής.
6. Επηρεάζει συμπεριφορές και ενέργειες.
7. Εκφράζεται με ποικίλους τρόπους.

Όσο μοναδική και αν είναι η προσωπικότητα ενός ατόμου, άλλο τόσο «ευαίσθητη» είναι απέναντι στα ερεθίσματα της καθημερινότητας. Το περιβάλλον, έχει την δυναμική να ασκεί πίεση στην προσωπικότητα ενός ατόμου, με τον πολιτισμό να αποτελεί επίκεντρο της επιρροής, καθώς τα μέλη του πρέπει να συμμορφώνονται και να συμπεριφέρονται βάσει ενός προτύπου αποδεκτού από όλους. Ταυτόχρονα, σημαντικό αντίκτυπο στην ανάπτυξη του «είναι», έχουν οι κοινωνικές ομάδες και το οικογενειακό υπόβαθρο στο οποίο μεγαλώνει ένα άτομο. Τόσο η κοινωνία, όσο και η οικογένεια, ασκούν επιρροή μέσω των κανόνων που επιβάλλουν μέσα από την διαδικασία κοινωνικοποίησης και ταυτοποίησης. Τέλος, οι ψυχολογικοί παράγοντες λαμβάνουν καθοριστικό ρόλο στην λειτουργία της ανθρώπινης συμπεριφοράς και στην ανάπτυξη της προσωπικότητας. Ορισμένοι τέτοιοι παράγοντες είναι τα κίνητρα, τα ενδιαφέροντα και οι πνευματικές δραστηριότητες.

1.4 Αφήγηση και αρχιτεκτονική

Η αφήγηση δεν αφορά μόνο την εξιστόρηση των ιστοριών των ανθρώπων και των πολιτισμών ανά τα χρόνια. Αφορά εξίσου και την επιστήμη της Αρχιτεκτονικής.

Το σπίτι αφηγείται και προβάλλει ιστορίες στον χώρο (χωρική αφήγηση), συνδέει διάφορα μέρη μεταξύ τους, μετατρέποντας έτσι τον χώρο σε τόπο. Ένας αρχιτέκτονας ή ακόμα και ο κάτοικός του σπιτιού, ενσωματώνει βιωματικά ιστορίες στον χώρο, μέσα από ένα σύνολο κατασκευών και προτύπων. Η αφήγηση του χώρου, δεν είναι τίποτα άλλο από μία βιωματική κίνηση, στην οποία ενσωματώνονται το νόημα και η χροιά που έχουν δοθεί στους χώρους.

Η αφήγηση, χρησιμοποιείται ανέκαθεν στην Αρχιτεκτονική ως σχεδιαστικό μέσο για την δημιουργία αξέχαστων ακολουθιών του χώρου. Η ανάπτυξη της συγκεκριμένης αφηγηματικής μορφής, εντοπίζεται στη πρώιμη μονολιθική περίοδο, όταν πρωτοεμφανίζονται οι υπόσκαφες κατοικίες (σπήλαια). Σύμφωνα με τον Cobley: η όλη έννοια της αφηγηματικής προόδου ή μίας κίνησης από το Α στο Β, υποδηλώνει ότι υπάρχει κάτι σαν αφηγηματικός χώρος. Μία αφήγηση πρέπει να προχωρεί μέχρι το τέλος της και ταυτόχρονα να καθυστερεί και έτσι όπως θα εκτυλίσσεται μακρόσυρτα η αφήγηση, θα καταλαμβάνει τον χώρο. Μία από τις σημαντικές πτυχές της παρούσης ερευνητικής εργασίας, είναι να οριστεί η αντιληπτική ρύθμιση των χώρων όπως οργανώνεται με βάση μία συγκεκριμένη αφηγηματική διαδοχική σειρά. Ως αφηγηματική διαδοχική σειρά, θεωρούμε μία σειρά από γεγονότα και ενέργειες που ενορχηστρώνονται χωρικά για να προκαλέσουν μία αιθέρια, εγκεφαλική εμπειρία.

Η αφήγηση στην Αρχιτεκτονική, αφορά επίσης στη σύνδεση του χώρου, του γεγονότος και της κίνησης μέσα στον εν λόγω χώρο. Για να κατανοήσουμε, όμως, το κοινό σημείο αυτών των εννοιών, χρειάζεται πρώτα να αντιληφθούμε τα σύμβολα και τα στοιχεία που έχουν χρησιμοποιηθεί ως μέσα επικοινωνίας. Αυτά τα μέσα είναι οι λεγόμενοι «αρχιτεκτονικοί δείκτες», οι οποίοι αφορούν τόσο σε μεγάλα δομικά στοιχεία, όσο και σε πιο μικρές λεπτομέρειες στο εσωτερικό και εξωτερικό του σπιτιού. Τα στοιχεία αυτά, μπορεί να ποικίλουν σε υλικότητα, κλίμακα και στυλ, αλλά ο συνδυασμός τους καθίσταται σαφώς απαραίτητος για την ενσάρκωση και αναπαράσταση γεγονότων. Οι «αρχιτεκτονικοί δείκτες» μπορούν να θεωρηθούν ως το «βασικό κιτ ανταλλακτικών» ενός σπιτιού, καθώς η ταυτότητά του μπορεί να ποικίλει ανάλογα με την συσσώρευση στοιχείων σε συνδυασμό με το υπόβαθρο του Αρχιτέκτονα ή του εκάστοτε κατοίκου. Αυτοί οι δείκτες προσδίδουν μία «ελαστικότητα» ως προς την κατανόησή τους, η οποία είναι, μοιραία, υποκειμενική. Μπορούν να συμπεριληφθούν, να παραβλεφθούν ή ακόμα και να τροποποιηθούν, προκειμένου να επιτευχθεί η ταυτότητα του προσώπου και η κατανόηση της ιστορίας. Ο **Alain de Botton**, τέλος, θεωρεί ότι τα αντικείμενα και τα σπίτια έχουν ένα εκφραστικό δυναμικό τόσο ισχυρό, που θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι πρόκειται για ένα φανταστικό λεξικό, το οποίο μεταφράζει τα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά στις

εκφωνήσεις τους. Φυσικά, ένα τέτοιο λεξικό δεν θα είχε σταθερές ερμηνείες, αλλά θα βασιζόταν κάθε φορά στην υποκειμενική αντίληψη και στην λεπτότητα της προσέγγισης από άτομο σε άτομο και από πολιτισμό σε πολιτισμό.

Το γεγονός ότι η καθημερινή μας αλληλεπίδραση με τον χώρο είναι βιωματική και ότι την αντιλαμβανόμαστε ως διαδοχικές εικόνες και πλαίσια, αναφέρει και η Σοφία Ψαρρά. Τονίζει ότι η οργάνωση των εικόνων που προσλαμβάνουμε, είναι αυτή που καθορίζει την πλοκή της ιστορίας. Δηλαδή, η ικανότητα του συνδυασμού των αρχιτεκτονικών στοιχείων με τον χώρο και την διαδοχική σειρά που εμφανίζονται, συνθέτουν την αναπαράσταση της ιστορίας και δίνουν μία σχετική συνέχεια στην αφηγηματική δομή. Πολλά από τα στοιχεία – πρωταγωνιστές, κρύβονται συμβολικά και αποκαλύπτονται σταδιακά, προσδίδοντας, έτσι, μία διαφορετική προσέγγιση και χροιά στην αφήγηση της ιστορίας. Πολλές φορές, δε, τροποποιείται και το νόημα της. Η μεταμόρφωση του χρόνου συνεπάγεται μία μεταμόρφωση του ίδιου του χώρου, η οποία με γρήγορη και αργή κίνηση σε οπτική υπερβολή, γίνεται αντιληπτή (Morin, 2005). Ο συγγραφέας, δηλαδή, υποδηλώνει ότι ο χώρος και ο χρόνος μπορούν να παραμορφωθούν αναλόγως, δημιουργώντας μία πιο σύνθετη αφήγηση, επίσης παραμορφωμένη. Ο Morin υπογραμμίζει περαιτέρω την συμβιωτική σχέση χώρου και χρόνου, ως μεταφυσικά στοιχεία, δηλώνοντας ότι: ο χρόνος έχει αποκτήσει την κινητή φύση του χώρου και ο χώρος τις μεταμορφωτικές δυνάμεις του χρόνου. Την έννοια του χωροχρόνου και της σύνδεσής του με την αφηγηματική διαδικασία, έχει πραγματευτεί και η Σοφία Ψαρρά, η οποία θεωρεί ότι: η αρχιτεκτονική διατάσσει την εμπειρία μέσω χωροχρονικών σχέσεων που διασυνδέουν το βασίλειο του εννοιολογικού και του κόσμου των αισθήσεων. "Δηλώνει δηλαδή, ότι η αρχιτεκτονική κατασκευάζει εμπειρίες μέσω εννοιολογικής και αντιληπτικής ρύθμισης και διατάσσει την εμπειρία των αφηρημένων πραγματικοτήτων μέσα από την συμβίωση του χώρου και του χρόνου, καθώς και μέσω της αναπαράστασης των εικόνων που πυροδοτούν μία αισθησιακή και εγκεφαλική συνάντηση στο βασίλειο του μυαλού. Οι σχέσεις αυτές, μπορούν δυνητικά να αλλάξουν, δημιουργώντας νέες ιστορίες, αφηγήσεις και εμπειρίες.

Συμπερασματικά, η σχέση μίας χωροχρονικής γλώσσας και συνδυασμό με τα αρχιτεκτονικά στοιχεία που συνθέτουν την ταυτότητα ενός σπιτιού, ενισχύουν την άρθρωση της αφηγηματικής φόρμας. Ουσιαστικά η αφήγηση περιλαμβάνει συμβολικό νόημα και πολιτιστικά μηνύματα που αποκαλύπτονται σε μεγάλο βαθμό. Η ερμηνεία των μηνυμάτων, πρέπει να διευρυνθεί σε μία πιο σύνθετη θεωρητική και αναλυτική εξήγηση. Η ιδέα είναι να αποσαφηνιστεί ο τρόπος με τον οποίο αλληλεπιδρούμε φυσικά στο χώρο και αντιμετωπίζουμε οπτικά ή κατανοητά μια χωροχρονική εμπειρία αφήγησης στο δομημένο περιβάλλον.

¹¹ Σοφία Ψαρρά, «Narrative Architecture», 2009, σελ.3

02

2.1 Ο ρόλος του Αρχιτέκτονα & τα στάδια του σχεδιασμού

Είναι γεγονός ότι οι άνθρωποι δεν χρησιμοποιούν τον χώρο με τυχαίο τρόπο. Αυτό είναι μία υπόθεση που στηρίζεται πολύ και από την ψυχολογία. Το ερώτημα που γεννιέται, όμως, είναι το εξής: Ποια είναι τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται και που φανερώνουν τις χρήσεις των χώρων; Και πως ο Αρχιτέκτονας θα σχεδιάσει ένα έργο που εκ του αποτελέσματος, θα πρέπει να ανταποκρίνεται στην προσωπικότητα και τα «θέλω» του πελάτη; Στο κεφάλαιο αυτό, θα ασχοληθούμε και με τα δύο αυτά θέματα, προσεγγίζοντας πρώτα τον ρόλο του Αρχιτέκτονα.

Η φύση του Αρχιτέκτονα είναι σαφώς πολύπλευρη. Όταν ένας ιδιοκτήτης αποφασίσει να κατασκευάσει το σπίτι του, η επιλογή του Αρχιτέκτονα, είναι τις πιο πολλές φορές η επικρατέστερη. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η ιδιαίτερη φύση του, συνδυάζει πολλές δεξιότητες και καλύπτει ένα ευρύ φάσμα απαιτήσεων που όλοι οι εργοδότες προσδοκούν: την αισθητική αντίληψη, τους οικονομικούς, νομοθεσιακούς και χρονικούς περιορισμούς καθώς και τον ανθρώπινο παράγοντα της επιλογής των κατάλληλων συνεργείων και εργολάβων που θα αναλάβουν κατασκευαστικά το έργο. Μένοντας στο σημείο της αισθητικής «ευθύνης» που καλείται πρώτα να βγάλει εις πέρας επιτυχώς, ο Αρχιτέκτονας οφείλει να αντιμετωπίζει κάθε έργο ως μία πρόκληση στην οποία πρέπει να συμπεριλαμβάνει και την επιστήμη της ψυχολογίας, θεωρώντας αποτελεσματική την γνωριμία με τον εσωτερικό κόσμο του πελάτη. Θεωρούμε, λοιπόν, ότι υπάρχουν τρεις ευρύτερες κατηγορίες των ψυχολογικών πληροφοριών που χρειάζεται να γνωρίζει ένας Αρχιτέκτονας, ώστε να προσεγγίσει όσο το δυνατόν βαθύτερα το ψυχικό υπόβαθρο του εργοδότη του.

1. Γνώση των δραστηριοτήτων

Η καθημερινότητα, η εργασία καθώς και οι ημερήσιες δραστηριότητες στις οποίες συμμετέχει ο μελλοντικός πελάτης, είναι βασικά στοιχεία που λαμβάνονται υπόψιν κατά τον σχεδιασμό, αφού οι χώροι της κατοικίας πρέπει να διαμορφώνονται κατάλληλα για να εξυπηρετούν και τις αντίστοιχες καθημερινές ανάγκες. Οι πληροφορίες αυτές θεωρούνται από τις πιο βασικές και θεμελιώδεις, καθότι κρύβουν πολλά από τα στοιχεία του χαρακτήρα των αντίστοιχων ανθρώπων. Για παράδειγμα, ένας γιατρός αφιερώνοντας ατελείωτες ώρες σε ευημερίες και πολύ λιγότερες στο σπίτι του, πιθανότατα να έχει την ανάγκη για πιο άνετους και οικείους και πολυτελείς χώρους υπνοδωματίων, οι οποίοι θα είναι και οι χώροι της πνευματικής και σωματικής του ξεκούρασης.

2. Γνώση των σχετικών αξιών

Ένα από τα πιο σύνθετα προβλήματα που καλείται να αντιμετωπίσει ο Αρχιτέκτονας στην ψυχολογική έρευνα του πελάτη του είναι η αποκωδικοποίηση των ηθικών κωδίκων. Σε αυτή την περίπτωση, όσο ανεξάντλητες είναι οι οικονομικές πηγές και παρά τα όσα αποθέματα χρόνου και χώρου που μπορεί να υπάρχουν, οι σχετικές αξίες και πεποιθήσεις του πελάτη, είναι ικανές να περιορίσουν το εύρος των σχεδιαστικών επιλογών. Ο Αρχιτέκτονας, πρέπει πρωτίστως να θέσει προτεραιότητες και να δώσει βάση στα σημεία σχεδιασμού που θεωρεί ότι συνδυάζουν ένα καλαίσθητο αποτέλεσμα συνδυάζοντας τα ιδανικά του εκάστοτε πελάτη. Για παράδειγμα, άτομα που ανήκουν σε συγκεκριμένες θρησκευτικές ομάδες στις οποίες επικρατεί ως αρχή η επαφή με την φύση και η άμεση σχέση με ό,τι αυτή μας χαρίζει, τείνουν να επιθυμούν φωτεινούς χώρους, με πολλά ανοίγματα για να έχουν συνεχώς οπτική επαφή με το εξωτερικό περιβάλλον.

3. Γνώση της σχέσης: συμπεριφορά – περιβάλλον

Το να εξωτερικεύσει ο πελάτης την σχέση που έχει με το περιβάλλον και τον χώρο στον οποίο διαβιεί, είναι μία από τις πιο σημαντικές παραμέτρους που οφείλει ο Αρχιτέκτονας μελετητής, να λάβει υπόψιν. Ένα άτομο μπορεί να μεταβάλλει την συμπεριφορά του ανάλογα με τον χώρο στον οποίο βρίσκεται. Πολλοί συνδυάζουν τα μέρη σπιτιού με ανάλογα συναισθήματα. Τα συναισθήματα αυτά, προκύπτουν αφ' ενός από τα δομικά χαρακτηριστικά του σπιτιού και αφ' ετέρου από τα πιο λεπτομερή στοιχεία (λ.χ. επιμέρους διακόσμηση). Για παράδειγμα, κάποιος μπορεί να αναφέρει ότι νιώθει ευχάριστα μέσα σε ένα ευάερο καθιστικό με μεγάλα ανοίγματα και άπλετο φως, ενώ άλλοι ίσως να νιώθουν πιο οικεία σε ένα αντίστοιχο δωμάτιο που βρίθκει από έπιπλα και προσωπικές λεπτομέρειες.

Μελετώντας τις παραπάνω παραμέτρους ο Αρχιτέκτονας νιώθει σίγουρος πλέον, ότι μπορεί να φέρει εις πέρας τις απαιτήσεις κάθε πελάτη. Πρέπει, βέβαια, να είναι πάντα έτοιμος να έρθει αντιμέτωπος με πιθανές συνέπειες. Η ψυχολογική «αναγνώριση», δεν είναι πάντα εύκολη, ενώ πολλές φορές μπορεί να είναι και λανθασμένη. Όσο η αλληλεπίδραση των ανθρώπων με το περιβάλλον που διαμένουν παραμένει πολυπαραμετρική, τόσο και η σχέση του μηχανικού με τον πελάτη καθίσταται ευαίσθητη και επηρεάζεται εύκολα από διάφορους αστάθμητους παράγοντες, οι οποίοι μπορούν να σταθούν εμπόδιο στην μεταξύ τους γνωριμία. Στόχος λοιπόν, του Αρχιτέκτονα, είναι καταρχήν, η δημιουργία οικείου κλίματος με τον εργοδότη, ώστε να πετύχει την αποτελεσματική επικοινωνία μεταξύ τους και άρα την σωστή αντίληψη του χαρακτήρα του, με απώτερο και μοναδικό σκοπό την σωστή λήψη αποφάσεων στην σχεδίαση που έπεται.

Όπως γίνεται και στην έρευνα, η διαδικασία υλοποίησης του έργου είναι περίπλοκη και χρονοβόρα και δεν μπορεί να γίνει σε μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Ο Αρχιτέκτονας, ακολουθεί συγκεκριμένα στάδια μέχρι να φτάσει στην ολοκληρωμένη μορφή του έργου. Να τονιστεί ότι η συνεισφορά της ψυχολογίας του ίδιου του μηχανικού σε αυτή τη φάση, είναι εξίσου σημαντική καθώς η διάθεση, η έμπνευση και οι διαφορετικές διαθέσεις του αποτυπώνονται άμεσα στο σχέδιο και επηρεάζουν την τελική σχεδίαση. Οι αποφάσεις που θα πάρει είναι ανάλογες με τα χαρακτηριστικά της διάθεσης του και σχετίζονται με τον τρόπο ζωής και τις προσλαμβάνουσες του ίδιου. Αυτό σημαίνει, ότι στον σχεδιασμό συνδυάζει δύο αφηγήσεις: την «ιδιοαφήγηση» και την προγενέστερη αφήγηση του πελάτη του. Ο Αρχιτέκτονας λοιπόν, καλείται να συνδυάσει δύο διαφορετικές αφηγηματικές ταυτότητες για να πετύχει τον στόχο του, ο οποίος είναι η αποτύπωση του χαρακτήρα του πελάτη στο έργο, μέσα από την έμπειρη σχεδιαστική αντίληψη του ίδιου.

Μπορούμε να ξεχωρίσουμε **τρία στάδια στον σχεδιασμό**.

Το πρώτο αφορά στην **σύλληψη**. Κατά την σύλληψη, ο Αρχιτέκτονας «εγκυμονεί» μία ιδέα, μία έμπνευση, αφού πρώτα έχει ξεκαθαρίσει σε ποιους απευθύνεται, ποιες λειτουργίες πρέπει να καλύπτει και πως πρέπει να εγκλιματιστεί αρμονικά στο περιβάλλον του το έργο. Η σύλληψη διαφέρει από άτομο σε άτομο και είναι υποκειμενική. Παρόλα αυτά, η διαδικασία αυτή θεωρείται ολοκληρωμένη όταν συνυπάρχουν οι ιδέες του Αρχιτέκτονα με τις απαιτήσεις του πελάτη. Αν για παράδειγμα η ψυχολογική έρευνα ενός πελάτη – επιχειρηματία υποδεικνύει συγκεκριμένες αναλογίες των χώρων του κτιρίου, ώστε να επιτυγχάνεται η ελάχιστη επικοινωνία μεταξύ των υπαλλήλων του γραφείου, τότε θα ήταν σωστό ο μηχανικός να αναλογιστεί τις πιθανότητες για την δημιουργία ενός γραφείου, όπου οι επιμέρους χώροι να βρίσκονται σε ανάλογη τοποθεσία και στάθμες. Αφού ολοκληρωθεί η αρχική ιδέα και ξεκαθαριστούν οι βασικές απαιτήσεις πάνω στο σχέδιο, η διαδικασία για τον καθορισμό των λεπτομερειών του σχεδίου που θα παραχθούν, παίρνουν σιγά σιγά την σειρά τους. Στην δεύτερη φάση του σχεδιασμού, την **συγκεκριμενοποίηση**, ο Αρχιτέκτονας στρέφεται, πλέον, πιο πολύ στον τομέα της ψυχολογίας, τον οποίο συμβουλευεται για να καταφέρει να συσχετίσει τις σχεδιαστικές λεπτομέρειες με τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά του πελάτη. Είναι ίσως το στάδιο που μπορεί να καθορίσει την τελική μορφή του κτιρίου. Το σύνολο των ιδεών και οι ογκοπλαστικές προσεγγίσεις που θα επιχειρήσει ο Αρχιτέκτονας, βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση με το σύνολο των βιωμάτων, τις πολιτιστικές συνήθειες, την προσωπικότητα και τις αξίες του. Όλα τα παραπάνω βέβαια, βρίσκονται σε αλληλουχία και αρμονία με τις ιδέες του πελάτη και πραγματοποιούνται σε συμφωνία μαζί του. Παράδειγμα αρχιτεκτονικής μελέτης που απαιτείται σε αυτό το στάδιο, είναι η μελέτη του φωτισμού, η οποία κρίνεται απαραίτητη, καθώς ο παράγοντας «φως», σε όποια πηγή και εάν οφείλεται (τεχνητή/φυσική), διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο για την ψυχολογία. Για παράδειγμα, ένα φωτεινό γραφείο, είναι βέβαιο ότι εκτοξεύει την αποδοτικότητα του εργαζομένου. Αντίστοιχη βαρύτητα, δίνεται και στην επιλογή των χρωμάτων, τα οποία σύμφωνα με μελετητές αντιπροσωπεύουν και αναπτύσσουν ανάλογα συναισθήματα, ικανά να

επηρεάσουν την διάθεση όσων βρίσκονται στον αντίστοιχο χώρο. Το τελευταίο στάδιο που επέρχεται ως αποτέλεσμα των παραπάνω βημάτων που έχουν ακολουθηθεί ένα-ένα, είναι αυτό της αξιολόγησης. Σκοπός είναι να εξακριβωθεί η τελική αποδοτικότητα του έργου και να τονιστούν πιθανά λάθη προς αποφυγή. Στο στάδιο αυτό, η συνεισφορά της ψυχολογίας έγκειται στην ικανότητα του Αρχιτέκτονα να αξιολογήσει σωστά το τελικό αποτέλεσμα και να έχει την κατάλληλη οπτική.

Τα προαναφερόμενα στάδια, αφορούν την φάση του σχεδίου ενός έργου, χωρίς όμως να αποκλείουν το γεγονός ότι μπορεί να προκύψουν και κατά την διαδικασία της κατασκευής της κατασκευής. Κατά την διάρκεια αυτή, η «συγκεκριμενοποίηση» είναι δυνατόν να επιτευχθεί με την παραγωγή πρόχειρων σχεδίων λεπτομερειών, τα οποία μπορούν πλέον να αξιολογούνται σωστότερα λόγω των πιθανών αλλαγών που έχουν προκύψει από το κατασκευαστικό στάδιο. Όταν το έργο ολοκληρωθεί, οι χρήστες πρέπει να είναι σε θέση να το «κατανοήσουν» πλήρως. Αυτό σημαίνει ότι θα ζουν αρμονικά σε αυτό και θα χρησιμοποιούν τους χώρους όσο λειτουργικά ήθελαν. Τότε μόνο θα θεωρείται σωστή η αρχιτεκτονική μελέτη του έργου και ο Αρχιτέκτονας – μελετητής επιτυχημένος.

2.2 Η μετάφραση της αφήγησης στον χώρο

Οι άνθρωποι δεν χρησιμοποιούν τον χώρο με τυχαίο τρόπο και φυσικά κάθε χώρος έχει μία σχέση αλληλεπίδρασης με τον χρήστη του – μία αμφίδρομη σχέση κατά την οποία το μέρος πλάθεται από τον κάτοικό του, με αντάλλαγμα την ψυχική του εναρμόνιση σε αυτό. Μπορούμε να πούμε ότι το σπίτι είναι μία σειρά από ποιητικές εικόνες που αναφέρονται τόσο στο παρελθόν όσο στο παρόν και το μέλλον. Οι εικόνες αυτές εμψυχώνονται από την αφήγηση του πρωταγωνιστή της ιστορίας, η οποία εκτυλίσσεται σταδιακά, εισχωρώντας στο εσωτερικό του κελύφους. Κάθε εικόνα έχει μία μοναδική αξία για τον κάτοικο. Για να δικαιώσουμε την υπόσταση που δίνεται στον κάθε χώρο, πρέπει πρώτα να θεωρήσουμε το σπίτι σαν ένα σύνολο αντικειμένων και δομικών λεπτομερειών, στοιβαγμένα με μοναδική ακρίβεια στο κάθε σημείο και για πολύ συγκεκριμένο λόγο. Ακόμα και η χωροθέτηση των δωματίων και η τοποθέτηση των επίπλων, έχουν κάποια αιτιακή σχέση με τον χρήστη και την προσωπικότητά του. Αυτά τα στοιχεία μίας κατοικίας θα μελετήσουμε σε αυτό το σημείο της εργασίας μας, θέτοντας την φαντασία, την πραγματικότητα και την ψυχολογία ως βασικούς αρωγούς.

Το σπίτι μας είναι η γωνία μας μέσα στο στον κόσμο.¹² Είναι ο μοναδικός αληθινός προσωπικός χώρος, το πρώτο μας σύμπαν. Σε κάθε τέτοιο μέρος, η ιεραρχία των δωματίων δίνει ένα από τα πιο ουσιαστικά νοήματα στην μετάφρασή του. Από το υπόγειο μέχρι την σοφίτα, όλοι οι χώροι είναι σχεδιασμένοι με τέτοιο τρόπο ώστε να προσφέρεται τόσο η ιδιωτικότητα όσο και η κοινή χρήση αντίστοιχα. Κάθε πραγματικά κατοικημένος χώρος οφείλει να εμπεριέχει κάθε είδους εικόνες: από τις πιο φωτεινές μέχρι τις πιο σκοτεινές. Αν συμπεριλάβουμε την φαντασία σε αυτή την σκέψη μας, θα δούμε να ορθώνονται τοίχοι που θα διαχωρίζουν την διττή χρήση του σπιτιού. Θα παρατηρήσουμε τους πιο «σκοτεινούς χώρους», που είναι και οι πιο ιδιωτικοί, να παίρνουν την κατάλληλη απόσταση από τους πιο «φωτεινούς χώρους», που είναι εκείνοι της καθημερινής ρουτίνας.

Θα σταθούμε πρώτα, στους δύο κύριους ρόλους του σπιτιού που είναι και οι λόγοι της δημιουργίας της έννοιας της κατοικίας: το καταφύγιο και η ονειροπόληση. Το σπίτι ως καταφύγιο, λοιπόν, είναι ένα από τα πολυτιμότερα αγαθά του ανθρώπου. Είναι ο λόγος που ο προσωπικός χώρος αποκτά την διάσταση των αναμνήσεων, των προσηλώσεων, της ευτυχίας και της ονειροπόλησης. Βρισκόμενος στους χώρους που οι ίδιοι ο κάτοικος έχει διαμορφώσει κατάλληλα ώστε να εναρμονίζονται οι σκέψεις και οι μνήμες του, νιώθει πιο αληθινός από ποτέ. Αυτοί οι χώροι τον αγκαλιάζουν και τον γυρνούν πίσω στα παιδικά του χρόνια, όπου το σπίτι και ό,τι αυτό περιέχει, είναι το μοναδικό κέλυφος που τον προστατεύει και το μοναδικά οικείο ταυτόχρονα. Οι γωνίες, οι διάδρομοι και τα κρυφά σημεία των χώρων, είναι εκείνα που εμπεριέχουν τις πιο δυνατές αναμνήσεις. Μέσα στα ερμάρια, κρύβει τα μυστικά του, τις πιο ευαίσθητες αναπολήσεις. Πίσω από ένα χειροποίητο κομοδίνο, μπορούν να βρεθούν στοιχεία του παρελθόντος που ανακαλούνται

¹² Gaston Bachelard, «Ποιητική του Χώρου», σελ.31, Εκδόσεις Χατζηνικολή, 5^η έκδοση

στην μνήμη του πριν κοιμηθεί. Στο ψηλό έπιπλο του υπογείου, με τα πολλά συρτάρια, αποθηκεύονται τα πιο όμορφα παιδικά χρόνια και τα πιο αθώα παιχνίδια του παρελθόντος. Τα έπιπλα εμπνέουν κάθε κάτοικο να του εκμυστηρευτεί τις σκέψεις και τα απομνημονεύματά του, γιατί ξέρει από ένστικτο ότι ο εσωτερικός του κόσμος είναι βαθύς. Ο εσωτερικός χώρος του παλιού ντουλαπιού είναι ένα οικείος χώρος, ένας χώρος που δεν ανοίγεται στον κάθε τυχόντα. Ακόμα και η αταξία που μπορεί να έχει ένα ερμάρι, φέρνει την θύμηση της οικογένειας.

Στα ράφια της μνήμης και στα τέμπλα του ερμαριού

Όσο πιο περίπλοκο είναι το σπίτι, τόσο πιο πολλές και οι αναμνήσεις. Τους χώρους που έχει θέσει ο κάτοικος ως προσωπικούς, μπορούμε να τους αποκαλούμε και ως «χώρους της μοναξιάς», καθότι πιο απομακρυσμένοι, συνήθως, από τα υπόλοιπα δωμάτια διημέρευσης, προσδίδουν την απαραίτητη απομόνωση που χρειάζεται. Τα ανοίγματα στην περίπτωση των «χώρων της μοναξιάς» μπορούν να ποικίλουν ανάλογα την χρήση του μέρους,. Ένα υπνοδωμάτιο, για παράδειγμα, αποτελεί χώρο ξεκούρασης και σε πολλές περιπτώσεις, χώρο ονειροπόλησης. Για αυτό τον λόγο, η ύπαρξη μεγάλων και πολλών ανοιγμάτων προσφέρει άπλετο φως, το οποίο κρίνεται απαραίτητο για την ψυχική ηρεμία που προσφέρει ο χώρος αυτός. Ταυτόχρονα, η θέα μέσα από τα ανοίγματα, ενδυναμώνει βιωματικά τον κάτοικο βοηθώντας τον να ονειρευτεί και να πλάσει εικόνες που θα αποτελέσουν στο μέλλον όμορφες αναμνήσεις. Από την άλλη, ένας χώρος αναμνήσεων, όπως είναι το υπόγειο με τα «αποθηκευμένα μυστικά», τείνει να είναι ένας χώρος σκοτεινός, χωρίς να έρχεται σε άμεση οπτική επαφή με το εξωτερικό περιβάλλον. Είναι ένα μέρος «ιερό» που μπορεί να πάρει θεϊκές διαστάσεις και σε ορισμένες περιπτώσεις, να δοθεί στις σκέψεις θεϊκή υπόσταση. Τα σκαλοπάτια που ορίζουν την στάθμη ενός «χώρου μοναξιάς», φαίνεται να παίζουν καθοριστικό ρόλο στην αίσθηση που προσφέρει το αντίστοιχο δωμάτιο. Μία σοφίτα, για παράδειγμα, λειτουργώντας ως το κατεξοχήν μέρος πνευματικής ανασυγκρότησης και ονειροπόλησης, δεν μπορεί παρά να βρίσκεται στο πιο ψηλό σημείο του σπιτιού. Ένα υπνοδωμάτιο, που η χρήση του είναι, ναι μεν όμοια με αυτή της σοφίτας, αλλά παράλληλα διαδραματίζει και έναν ρόλο σωματικής ξεκούρασης που συνδέεται αρκετά με χώρους διημέρευσης, μπορεί να τοποθετείται σε χαμηλότερο επίπεδο. Βέβαια, η σημασία που δίνεται στο εν λόγω δωμάτιο, μπορεί να διαφέρει πολύ από άτομο σε άτομο και έτσι η σχεδίαση ενός τέτοιου χώρου στο σπίτι, μπορεί να γίνει μία απόφαση που χρίζει περαιτέρω ψυχολογικής έρευνας του μελλοντικού κατοίκου.

Όλοι αυτοί οι «χώροι της μοναξιάς», οι χώροι που υποφέρει ο κάτοικος από μοναξιά, οι χώροι που απόλαυσε την μοναξιά, οι χώροι που συμβιβάστηκε με την μοναξιά, δεν εξαλείφονται από την μνήμη του γιατί αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο του σπιτιού και το ανθρώπινο ένστικτο τείνει να τους επαναφέρει στην μνήμη, ακόμα και εάν εκείνοι οι

χώροι έχουν πλέον αντικατασταθεί. Πάντα ο άνθρωπος θα γυρνάει πίσω σε αυτούς και θα αναζητά το παλιό του υπόγειο, την ξύλινη σοφίτα και το φωτεινό υπνοδωμάτιο στο νέο του σπίτι. Αυτά τα λείψανα – χώροι, έχουν την μισή αξία του σπιτιού και σε κάθε ανάμνηση ή ονειροπόληση, βρίσκεται η ανθρώπινη υπόσταση του κατοίκου του.

Σπίτι, λιβαδιού φτερούγα, ω εσπερινό φως

Ξαφνικά παίρνεις μία σχεδόν ανθρώπινη όψη

Είσαι κοντά μας, μας φιλάς, φιλημένο.

Σκάλες και διάδρομοι: τα μέσα που συνδέουν τα διάφορα μέρη του σπιτιού. Για τους αρχιτέκτονες, τα σκαλοπάτια προσδίδουν μία επιπλέον διάσταση στον κατοικήσιμο χώρο: την κατακόρυφη διάσταση, η οποία ενώνει τα άδυτα του υπογείου με τις περιπέτειες της σοφίτας. Τις σκάλες προς το υπόγειο, πάντα τις κατεβαίνουμε και πάντα τις προσέχουμε. Οι σκάλες αυτές είναι πιο απότομες, πιο στενές και δεν φωτίζονται πολύ. Προετοιμάζουν τον χρήστη τους για την εμπειρία που θα ζήσει δίπλα από τις γκραβούρες και το παλιό ντουλάπι της αποθήκης. Άλλες φορές, η σκάλα προς το υπόγειο, μπορεί να είναι ακόμα πιο δύσβατη, σαν μία μεταλλική σπείρα που δεν επιτρέπει την πρόσβαση στον καθένα. Από την άλλη, την σοφίτα πάντα την ανεβαίνουμε. Οι κλίμακες που οδηγούν εκεί και γενικά στους χώρους ονειροπόλησης, τείνουν να είναι πιο εύκολα προσπελάσιμες. Για ακόμα μία φορά, η είσοδος σε ένα τέτοιο χώρο δεν ανήκει σε όλους, παρά μόνο σε όσους επιτρέπει ο κάτοικος. Το ανέβασμα, λοιπόν, στην σοφίτα με την ξύλινη στέγη που προστατεύει ολάκερο το κέλυφος του σπιτιού, καθίσταται πολλά υποσχόμενο και ελπιδοφόρο, προετοιμάζοντας με την σειρά τον χρήστη να ονειρευτεί όπως αναμένει. Σκαλοπάτια που διαχωρίζουν άλλα μέρη της κατοικίας, μπορεί να ποικίλουν σε μέγεθος και χαρακτηριστικά, καθώς αυτά ορίζουν την βαρύτητα και την ιδιωτικότητα που έχει δοθεί στον κάθε χώρο. Γενικά, οι κλίμακες καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό την «εσωστρέφεια» των χώρων και είναι αυτές που επιτρέπουν ή δυσχεραίνουν την άμεση πρόσβαση σε αυτούς. Οι διάδρομοι, σαν αρωγοί στον ρόλο των σκαλοπατιών, έχουν μία ιδιαίτερη δυναμική. Είναι τα σύμβολα και η εικόνα της ζωντανής και πολύμορφης ζωής.¹³ Είναι ταυτόχρονα οι δρόμοι και τα μονοπάτια ενός σπιτιού, είναι εκείνα που μας οδηγούν από το ένα δωμάτιο στο άλλο, από την μία εμπειρία στην αμέσως επόμενη. Λειτουργούν με παρόμοιο τρόπο με τις σκάλες: αποκαλύπτουν τον σκοπό τους και δείχνουν το νόημά τους από τα δομικά χαρακτηριστικά τους: είναι στενά και σκοτεινά ή άνετα και φωτεινά; Ο ρόλος του κάθε διαδρόμου είναι ξεκάθαρος από την στιγμή που θα τον συναντήσεις. Ο δρόμος που θα οδηγήσει στο υπόγειο, θα είναι μοιραία ο πιο μακρύς και βουβός – δεν είναι διαθέσιμος για όλους. Οι διάδρομοι, από την άλλη, που συνδέουν τους χώρους διημέρευσης, δεν μπορούν

¹³ Γεωργία Σάνδη, «Consuelo» 1842-1843, σελ. 116

να είναι στρυφνοί και απόμακροι. Πρέπει να είναι φιλόξενοι και πάντα διαθέσιμοι για να υποδεχτούν τον κάτοικο και να τον οδηγήσουν εκεί που θέλει. Ο φωτισμός των διαδρόμων, συχνά θεωρείται πολύ βοηθητικός για την υπόδειξη της πορείας μέσα στον χώρο, είναι κάτι σαν αόρατα βέλη που δείχνουν πάντα ποια είναι η συνέχεια της αφήγησης της ιστορίας του σπιτιού.

Οι σκάλες και οι διάδρομοι είναι σωλήνες μέσα στους οποίους ρουφούνται οι άνθρωποι¹⁴. Είναι εκείνα που προσδίδουν το «κατακόρυφο στοιχείο» στην κατοικία και που συνδέονται με την αίσθηση της οικειότητας και του πατρικού σπιτιού. Χωρίς αυτά, το σπίτι θα ήταν απλά ένας ατελής χώρος γεμάτος διάσπαρτες εικόνες και εμπειρίες χωρίς αλληλουχία μεταξύ τους και χωρίς να πλάθουν κάποια ιστορία.

Πέρα από τα χαρακτηριστικά της δομής του σπιτιού που αναφέραμε παραπάνω, συμπρωταγωνιστές της αφήγησης του, αποτελούν και πολλές από τις λεπτομέρειες των χώρων. Οι **θόλοι** και τα **τοξωτά ανοίγματα** αποτελούν από τις πιο βασικές σχεδιαστικές αρχές που προσδίδουν ζεστή οικειότητα. Αποτελώντας θεμελιακά χαρακτηριστικά της μοναστηριακής αρχιτεκτονικής, οι θόλοι δίνουν μία θεϊκή υπόσταση στην ανθρώπινη φύση της κατοικίας. Ως γνωστόν, καθετί που προσεγγίζει τα Θεία, προσφέρει θαλπωρή και προστασία. Η είσοδος σε έναν χώρο μέσα από μία καμάρα, προσιδιάζει τον τρόπο πρόσβασης μέσα σε ένα σπηλαιώδες μοναστήρι. Και τι προσφέρει πιο υψηλή προστασία από ένα μοναστήρι κρυμμένο μέσα σε έναν βράχο; Βασιζόμενες στην αίσθηση της ασφάλειας που προσφέρει το σπίτι, οι κουρτίνες αποτελούν μία ακόμα διακοσμητική λεπτομέρεια που «ζεσταίνει» τα άψυχα ντουβάρια. Ο Γάλλος ποιητής Baudelaire, θεωρεί **ότι κάθε κατοικημένος χώρος πρέπει να έχει βαριές κουρτίνες που να κυματίζουν μέχρι το πάτωμα**. Το νόημα που θέλει να μεταφέρει είναι ότι οι κουρτίνες αποτελούν το μέσο που διαχωρίζει τον εξωτερικό ξένο κόσμο με εκείνον τον οικείου, εσωτερικού. Όταν οι κουρτίνες είναι ανοιχτές, το σπίτι βάλλεται θεωρητικά από παντού. Είναι οπτικά διαθέσιμο. Έχει μία εξωστρέφεια, που άλλες φορές είναι αποδεκτή και άλλες δεν είναι επιθυμητή. Δεν υπάρχει η ιδιωτικότητα για την οποία προορίζεται η χρήση του. Κλείνοντας τις κουρτίνες, ο κάτοικος στρέφεται στον εαυτό του και βρίσκει την ευτυχία μέσα από την οικειότητα του χώρου – του προσωπικού του χώρου, τον οποίο απολαμβάνει χωρίς να τον μοιράζεται. Τότε, ενισχύεται και η έννοια του «κατ' οικώ» και το σπίτι μετατρέπεται σε πατρικό, χωμένο μέσα σε έναν βράχο που προστατεύεται για πάντα και μένει ακλόνητο ανά τα χρόνια.

Λέω Μητέρα. Και σκέπτομαι σένα, Σπίτι!

Σπίτι των όμορφων σκοτεινών καλοκαιριών των παιδικών χρόνων μου.

¹⁴ Max Picard, «The world of silence», σελ. 119

03

3.1 Η αφήγηση του σπιτιού

Καμιά φορά, έχει ενδιαφέρον να μετατρέπομαστε σε φιγούρες ηθοποιούς και να υποδυόμαστε κάποιον ρόλο ώστε να ζούμε κάποια μοναδική εμπειρία. Στην συνέχεια της παρούσας εργασίας, θα χρειαστεί να πρωταγωνιστήσουμε σε μία ιστορία αφήγησης του σπιτιού – κοχυλιού μας.

Ας φανταστούμε, λοιπόν, ότι είμαστε επιβάτες ενός τρένου και πραγματοποιούμε ένα ταξίδι. Αυτό το ταξίδι, ξετυλίγει μπροστά στα μάτια μας μία ολόκληρη ταινία: εικόνες σαν σκιές περνάνε από δίπλα μας, εικόνες που αποκαλύπτονται ενώ περιπλανιόμαστε στο σπίτι.

Στο ταξίδι αυτό κάθε στάση, κάθε διαδρομή μας δίνει μια διαφορετική εικόνα που εγείρει παρόμοια ή ακόμη και διαφορετικά συναισθήματα άνθρωπο σε άνθρωπο, είτε λόγω χαρακτήρα, είτε λόγω των βιωμάτων τους. Μπορεί όμως να είναι και πανομοιότυπα ή και να είναι ακριβώς τα ίδια. Μπορεί ακόμη μια εικόνα να εγείρει ανάμεικτα ή διαφορετικά συναισθήματα στον ίδιο άνθρωπο ανάλογα την συναισθηματική κατάσταση και την διαφορετική φάση που βρίσκεται στη ζωή του.

Κάθε στάση αυτού του τρένου είναι οι λειτουργικοί χώροι του σπιτιού, η διαδρομή που μας ταξιδεύει από την μια στάση στην επόμενη είναι οι χωρικές ποιότητες, ενώ οι αρχιτεκτονικοί δείκτες του σπιτιού είναι αυτές οι λεπτομέρειες που εμπλουτίζουν τις εικόνες του μυαλού μας και δίνουν μια πιο ιδιαίτερη συναισθηματική αξία σε αυτό το ταξίδι.

Χωρικές Ποιότητες

Στις χωρικές ποιότητες κατατάξαμε τους διαδρόμους, την σκάλα, τις γωνίες, την είσοδο, τα ανοίγματα αλλά και τους θόλους και τα τόξα ενός σπιτιού.

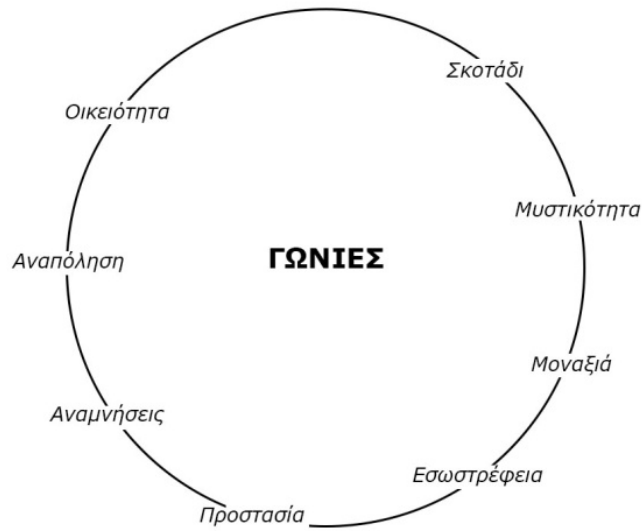
Μπορεί να αποτελούν κομμάτια ενός σπιτιού που πολλές φορές προσπερνάμε και δεν δίνουμε ιδιαίτερη σημασία, όμως αυτά είναι ο συνδετικός κρίκος που ενώνει όλες τις εμπειρίες μας και τις μετατρέπει σε αυτό το όμορφο ταξίδι.

Ο διάδρομος και η σκάλα είναι χωρικές ποιότητες που διεγείρουν διαφορετικά συναισθήματα αναλόγως την θέση τους μέσα σε ένα σπίτι. Προϊδεάζουν και προετοιμάζουν συναισθηματικά τον επισκέπτη για τον χώρο στον οποίο θα τον οδηγήσουν. Για τον λόγο αυτόν μπορούν να μασκαρευτούν σε διαφορετικές μορφές και

να προσαρμοστούν αναλόγως με τον ρόλο τον οποίο έχουν αναλάβει να υπηρετήσουν σε κάθε σημείο του σπιτιού.

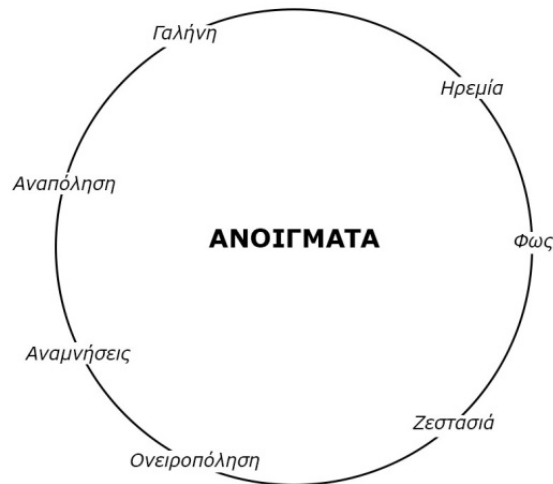
Οι γωνίες σε ένα σπίτι είναι αναπόφευκτες. Παρόλα αυτά δεν μπορούμε να τις μελετήσουμε μόνο ως σχεδιαστικά στοιχεία. Συχνά χρησιμοποιούμε την έκφραση «θέλω να κρυφτώ στην γωνία μου» μετατρέποντας αναπόφευκτα στο μυαλό μας τις γωνίες ως ένα προσωπικό μέρος, ένα μέρος προστασίας και απομόνωσης.

Η είσοδος αποτελεί την πρώτη εντύπωση ενός σπιτιού. Είναι το προσωπείο του και είναι αυτή που αναδεικνύει τον χαρακτήρα του. Παρόλα αυτά η είσοδος καθορίζει το πολύπλευρο πρόσωπο ενός σπιτιού. Αυτό που το καθορίζει φιλόξενο για τους οικείους αλλά απόμακρο για τους ξένους. Αυτό που καθορίζει ένα σπίτι-καταφύγιο.

Η ικανότητα των ανοιγμάτων ενός σπιτιού να συνδέουν τον άνθρωπο με το περιβάλλον αλλά και να τον προστατεύουν και να τον βυθίζουν στην μοναξιά του όποτε αυτός το επιθυμεί τα καθιστούν απαραίτητα στις σχεδιαστικές αρχές για την πολύπλευρη κάλυψη των συναισθηματικών αναγκών του.

Αρχιτεκτονικοί Δείκτες

Θα έλεγε κανείς πως τα έπιπλα σε ένα σπίτι είναι λεπτομέρειες οι οποίες ενισχύουν απλά την ομορφιά του σπιτιού ή πως βοηθούν την λειτουργική του αξία. Υπάρχει, όμως, άνθρωπος ο οποίος σκεπτόμενος το πρώτο του σπίτι, το πατρικό, τις πρώτες του στιγμές δεν σκέφτεται την πρώτη πολυθρόνα που του αγκάλιαζε το μικρό σωματάκι του, το τραπέζι της κουζίνας που έφαγε το πρώτο του γεύμα;

Τα έπιπλα αποθηκεύουν μέσα τους τα βιώματά μας και σε αυτά θα οδηγηθούμε για να τα αναπολήσουμε.

Οι κουρτίνες είναι αυτό το προστατευτικό πέπλο το οποίο μας βοηθάει να κλειστούμε στον εαυτό μας, μακριά από τα αδιάκριτα βλέμματα, μακριά από τον καθένα. Όταν το επιθυμήσουμε, όμως, ανοίγεται μπροστά στα μάτια μας όλος ο κόσμος, μας επιτρέπει να συνδεθούμε με τον έξω κόσμο. Είναι αυτή η μικρή, αλλά καθοριστική, λεπτομέρεια του

σπιτιού που με μια μόνο κίνηση το μετατρέπει από εξωστρεφές σε εσωστρεφές και αντίστροφα.

Λειτουργικοί Χώροι

Μεταβαίνοντας στους λειτουργικούς χώρους ενός σπιτιού θα μελετήσουμε την συναισθηματική αξία του χωλ, της τραπεζαρίας, του καθιστικού, της κουζίνας, των υπνοδωματίων, των εξωτερικών χώρων, της σοφίτας και του παταριού και του υπογείου και της αποθήκης. Η διάταξη αυτών των χώρων μέσα στο σπίτι καθορίζεται από την εσωστρέφεια και την εξωστρέφεια που κατέχει τον κάθε ένα. Οι πιο εξωστρεφείς χώροι είναι έτοιμοι να υποδεχτούν τους επισκέπτες προστατεύοντας τους εσωστρεφείς χώρους από τα αδιάκριτα βλέμματα. Είναι αυτοί που κρατάνε πιο καλά από τον καθένα τα πιο κρυφά μυστικά και τα πιο μεγάλα όνειρα.

Το χωλ αποτελεί τον πρώτο χώρο που συναντάμε σε ένα σπίτι. Θα μπορούσαμε να πούμε πως είναι ο "χώρος των ξένων". Ο χώρος ο οποίος αποτυπώνει διακριτικά την προσωπικότητά μας αλλά ταυτόχρονα την προστατεύει δίνοντάς μας την δυνατότητα μόνο εμείς να επιλέξουμε ποιος θα εισέλθει στην καρδιά του σπιτιού για να του αποκαλύψουμε τα μυστικά του.

Ο χώρος της τραπεζαρίας του σπιτιού είναι σαφώς κάτι σημαντικότερο από έναν απλό χώρο με ένα τραπέζι και λίγα διακοσμητικά. Είναι το μέρος στο οποίο η κοινωνικοποίηση του ανθρώπου οργιάζει. Είναι το μέρος στο οποίο υποδεχόμαστε κάθε φιλοξενούμενο δίνοντάς την δυνατότητα να εξερευνήσει τα βάθη της ψυχής μας.

Η διαφορά του καθιστικού με τον χώρο της τραπεζαρίας είναι πως ο πρώτος χώρος είναι πιο προσωπικός. Μόνο με τους δικούς μας ανθρώπους, αυτούς με τους οποίους νιώθουμε πραγματικά οικεία, μοιραζόμαστε την ζεστασιά του. Πώς, λοιπόν, έναν θησαυρό από οικογενειακές στιγμές θα τον εκθέσουμε τόσο εύκολα σε έναν ξένο;

Όσο προχωράμε στο ταξίδι του σπιτιού φτάνουμε όλο και πιο βαθιά στα μυστικά της ψυχής. Όταν μιλάμε για την κουζίνα ενός σπιτιού το πρώτο πράγμα που μας έρχεται στο μυαλό είναι μυρωδιές, γεύσεις και την αίσθηση της μητρικής αγάπης να εκδηλώνεται όσο πουθενά αλλού.

Φτάσαμε στην καρδιά του σπιτιού. Στην πηγή των πιο κρυφών μυστικών του ανθρώπου. Ποιος άλλος χώρος φυλάει πιο καλά την προσωπικότητα ενός ανθρώπου από το **υπνοδωμάτιο**; Ποιον άλλο χώρο μπορούμε να χαρακτηρίσουμε ως “καταφύγιο” τόσο εύστοχα όσο αυτόν;

Στο χώρο του **υπνοδωματίου** μπορούμε να ανακαλύψουμε πολλές πτυχές του εαυτού μας. Είναι ένα δωμάτιο που μας βοηθάει να εκτονώσουμε τις προσωπικές μας επιθυμίες. Εκεί θα ξεκουραστούμε, θα ντυθούμε, θα συλλογιστούμε, αλλά και θα δημιουργήσουμε. Γι' αυτό πολλές φορές συνδυάζεται με την χρήση του **γραφείου**. Ο χώρος του γραφείου μπορεί να καταλαμβάνει μια μικρή γωνιά στο υπνοδωμάτιο ή να έχει τον δικό του χώρο που σίγουρα θα γειτνιάζουν, κι αυτό διότι το πέπλο που σκεπάζει αυτά τα δύο πρόσωπα είναι το ίδιο. Οι σκέψεις.

Όταν ένας άνθρωπος κάνει σκέψεις για το μέλλον, κτίζει τους στόχους του, ονειροπολεί στρέφει το βλέμμα του προς τους ουρανούς. Όταν βρισκόμαστε ψηλά νιώθουμε πιο πως βρισκόμαστε πιο κοντά στα πιο τρελά όνειρά μας, στους πιο ανεπίτευκτους στόχους μας. Η θεϊκή υπόσταση που διακατέχει η φύση και η καθαρότητα του ουρανού οδηγούν τα βήματά μας.

Πολλές φορές νιώθουμε την ανάγκη να επαναλάβουμε τα ταξίδια του παρελθόντος. Αυτή η αίσθηση της αναπόλησης δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί σε οποιονδήποτε χώρο του σπιτιού. Μόνο ο χώρος που φυλάει τα σκονισμένα πρόσωπα του παρελθόντος μπορεί να μας θυμίσει από που ξεκινήσαμε.

3.2 Οι βασικές σχεδιαστικές αρχές της σύνθεσής μας

Όταν έφτασε η ώρα να εφαρμόσουμε στην πράξη όλα όσα ερευνήσαμε για την αφηγηματική ταυτότητα και την πολυσύνθετη σχέση αφήγησης και αρχιτεκτονικής, βασιστήκαμε σε δύο κύριες σχεδιαστικές αρχές που θα έδιναν νόημα στην σύνθεσή μας.

Αρχικά, μελετήσαμε ενδελεχώς το κοχύλι σαν μία έννοια τόσο καθοριστική, τόσο καθαρή, που ενδεχομένως θα μπορούσε να αποτελέσει την βασική δομή μίας αρχιτεκτονικής πρότασης. Η άκρως γεωμετρική υπόσταση που χαρακτηρίζει την μορφή αυτή, αποτελεί πηγή έμπνευσης για τον Αρχιτέκτονα, πάνω στην οποία θα βασιστεί για να δημιουργήσει μία στέρεη και ισορροπημένη σύνθεση. Ο ποιητής Paul Valery, θεωρεί ότι ένα κοχύλι, αποσπάται από την συνήθη αταξία του συνόλου των αισθητών πραγμάτων. Γίνεται αντικείμενο προνομιούχο, που η όρασή μας αντιλαμβάνεται περισσότερο και ας είναι περισσότερο μυστηριακό για την σκέψη μας από όλα τα άλλα αντικείμενα που αδιακρίτως παρατηρούμε¹⁵. Το κοχύλι είναι μία ζωική γεωμετρία τόσο στερεοποιημένη που, μοιραία, καθίσταται διαυγής και ευδιάκριτη. Παρότι η μορφή του τείνει στην απλότητα, ο εσωτερικός του κόσμος είναι περίπλοκος και η διαμόρφωσή του παραμένει μυστηριώδης. Εξελίσσοντας τον στοχασμό μας ένα βήμα παραπέρα, συνειδητοποιούμε ότι το κοχύλι όντας το σκληρό, εξωτερικό περίβλημα του ασπόνδυλου που ζει μέσα του, αποτελεί το προστατευτικό κέλυφος για αυτό. Είναι η μοναδική ασπίδα της ύλης που ενσωματώνεται σε αυτό. Το υλικό από το οποίο είναι φτιαγμένο και οι μηχανισμοί που έχουν αναπτυχθεί προκειμένου να παραμένει ζωντανός ο εσωτερικός του κόσμος, υποδηλώνουν την δυναμική που υπάρχει μεταξύ των δύο μορφών ύλης.

Σταδιακά, η συσχέτιση του κοχυλιού με την κατοικία, γινόταν μία αναμενόμενη προσέγγιση του θέματος. Θεωρήσαμε ότι αυτές οι δύο δομές είναι βασισμένες σε ίδιες σχεδιαστικές αρχές και έχουν κοινό σκοπό: την προστασία. Όπως και το κοχύλι, έτσι και το σπίτι, δομημένο με ισχυρά υλικά που παραμένουν ακλόνητα, αποτελεί την ασπίδα προστασίας για τον κάτοικο. Είναι το μέρος που θα τον ασφαλίσει από τους εξωτερικούς κινδύνους. Είναι το μέρος που θα τον κρατά ζεστό μέσα στην οικειότητά του. Είναι το μέρος που εάν χάσει το «μέσα του», δηλαδή τον άνθρωπο, θα συνεχίσει να υπάρχει χωρίς σκοπό και σταδιακά θα καταρρεύσει. Με παρόμοιο τρόπο με το κοχύλι, το σπίτι παρότι γεωμετρικά ισορροπημένο και απλουστευμένο εξωτερικά, κρύβει ένα μυστήριο στο εσωτερικό του. Η διαμόρφωσή του, αφηγούμενη ιστορίες από την ζωή του κατοίκου, όπως αναφέραμε στα προηγούμενα κεφάλαια, προσφέρει τον παράγοντα του αγνώστου και του περίπλοκου που ο κάθε ακροατής θέλει να εξερευνήσει. Βέβαια, εκείνος που θέλει να βιώσει την ξένη εμπειρία της λειτουργίας του «κατοικώ», δεν πρέπει να παρασυρθεί από την απλότητα και την ομορφιά της εξωτερικής εμφάνισης, αλλά θα πρέπει να είναι εγκεφαλικά έτοιμος να εντοπίσει και να συλλάβει τις λεπτομέρειες εσωτερικά που συνθέτουν την προσωπικότητα του κατοίκου. Η κατοικία, όπως και το κέλυφος είναι

¹⁵ Paul Valery, «Les merveilles de la mer. Les coquillages», συλλογή Isis, εκδόσεις Plon, σελ.5

άψυχες ύλες, ικανές να διατηρούν ζωντανά τα έμβια όντα και να τα προσαρμόζουν κατάλληλα σε αυτά. Όπως το σαλιγκάρι παίρνει την φόρμα του κελύφους του, έτσι και ο άνθρωπος προσκολλάται με το σπίτι του και γίνονται ένα. Είναι το καβούκι του, το περιτύλιγμά του.

Ένα άδειο κοχύλι, όπως και ένα άδειο σπίτι είναι γεμάτα από αναμνήσεις όσων έζησαν εκεί και μέσα από την πολυπλοκότητά τους, η απλότητα εν τέλει, είναι αυτή που κυριαρχεί. Αυτού του είδους την απλότητα προσφέρει η φύση και μέσα από αυτή πιστεύουμε ότι έχει ενδιαφέρον να προτείνουμε την ανθρώπινη κατοίκηση του κοχυλιού στην διπλωματική μας εργασία.

Μόλις αναφέραμε την φύση, πάνω στην οποία βασίσαμε μεγάλος μέρος της σχεδιάσής μας. Οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν με το περιβάλλον με έναν ιδιαίτερο και ξεχωριστό τρόπο. Από την αρχαιότητα κιόλας, κυριαρχούσε η ιδέα ότι ο άνθρωπος είναι αναπόσπαστο κομμάτι της φύσης. Σε διάφορες θρησκείες παρατηρούμε την θεοποίηση του νερού, του ανέμου της βροχής. Πράγματα ο άνθρωπος ενσαρκώνεται μέσω της φύσης και το εξωτερικό περιβάλλον του τον καθορίζει και τον επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό. Προς το τέλος του 20^{ου} αιώνα, η έννοια της φύσης μεταφέρθηκε στα παρασκήνια. Αρχίζει να εγκαταλείπεται, και η σχέση ανθρώπου – περιβάλλον τείνει προς την μεριά του πρώτου. Και ενώ περνούν τα χρόνια και η ανθρώπινη επιρροή στην φύση καθίσταται πλέον επικίνδυνη, το περιβάλλον αρχίζει να αντιστέκεται. Κάπου εκεί, φαίνεται η δύναμη και η αξία της γης και ο άνθρωπος έχει την τάση να γυρίσει πίσω σε αυτή. Σήμερα πια, το καθεστώς «άνθρωπος – φύση» έχει έναν νέο δυναμισμό και πάλι. Αυτή την δυναμική θεωρούμε ότι οφείλουμε να ενισχύσουμε μέσα από την σχεδιαστική μας πρόταση, πλάθοντας το ανάγλυφο μίας απότομης πλαγιάς που καταλήγει στην θάλασσα. Κάπου μακριά από την πόλη, από τις ασφυκτικά δομημένες γειτονιές, βρήκαμε μία ανεκμετάλλευτη σπηλιά στον προκειμένω βράχο. Αξιοποιήσαμε την φυσική εσοχή του εδάφους και μέσα σε αυτή ενθουλακώσαμε την «κατοικία μας μέσα σε ένα κοχύλι». Ακολουθώντας πιστά το περίγραμμα του σπηλαίου, προσαρμόσαμε τη αυστηρή γεωμετρία της δομής του κοχυλιού, δημιουργώντας μία μορφή που να μοιάζει με κέλυφος, αφομοιωμένο ταυτόχρονα στο φυσικό μας υπόβαθρο. Η αρμονία που προκύπτει από την συνάντηση της φύσης (σπήλαιο) και των φυσικών δομών (περίγραμμα κοχυλιού), είναι μαγική. Το σπήλαιο, αγκαλιάζει την μορφή της σύνθεσής μας, σαν να ήταν η φωλιά της στον κόσμο. Η επαφή του κατοίκου με το περιβάλλον, είναι αναπόφευκτη και είναι κάτι για το οποίο παλεύουν γενιές ανά τα χρόνια. Ο κάτοικος – αφηγητής μας, είναι πλέον μέρος της σπηλαιώδους σύνθεσής μας και αγαλλιάζεται μέσα από την επαναφορά του στην φύση, η οποία του προσφέρει απλόχερα την γαλήνη και την ψυχική ηρεμία. Είναι έτοιμος να αρχίσει να ονειροπολεί, να νοσταλγεί και να χτίζει τις δικές του εμπειρίες ζωής.

04

Συμπεράσματα

Η Αρχιτεκτονική αποκαλύπτει την σημασία της αφήγησης στην διαμόρφωση του χώρου, του τόπου και της πολιτιστικής ταυτότητας, ενώ η ίδια η αφήγηση δομεί μία συγκεκριμένη αλληλουχία διαδοχικών ενεργειών και γεγονότων. Ο συνδυασμός της αφήγησης και της Αρχιτεκτονικής, ερμηνεύει τον κάθε χώρο και δίνει ζωή σε αυτόν. Τα διαφορετικά γεγονότα που συμβάλλουν σε έναν χώρο, περιγράφονται με τους κατάλληλους αρχιτεκτονικούς δείκτες. Εάν δεν υπάρχει σαφής συσχέτιση ύφους, ατμόσφαιρας και ιστορίας, τότε ούτε η αφήγηση δεν έχει σαφή δομή με αρχή, μέση και τέλος, αλλά είναι μία «άτακτη» περιγραφή του χώρου χωρίς νόημα.

Αυτή την άσκοπη χωρική αφήγηση, θέλαμε να αποτρέψουμε στην διπλωματική μας εργασία, χρησιμοποιώντας τα κατάλληλα μέσα, προσθέτοντας το αντίστοιχο ύφος σε κάθε περίπτωση και δίνοντας νόημα σε κάθε αρχιτεκτονικό στοιχείο που αποτελούσε μέρος των αφηγήσεών μας. Σε αυτό το σημείο να τονίσουμε ότι η δυσκολία της εναρμόνισης του κτιρίου μας στο φυσικό του περιβάλλον ήταν μεγάλη, καθώς οι φυσικοί παράγοντες που έπρεπε να λάβουμε υπόψιν ήταν πολλοί και αστάθμητοι. Η δημιουργία μίας υπόσκαφης κατασκευής ελλοχεύει προβλήματα υγρασίας, φωτισμού και αερισμού τα οποία οφείλαμε να προβλέψουμε και να μελετήσουμε ώστε ο χώρος να είναι βιώσιμος. Ταυτόχρονα, η προσαρμογή του κελύφους μέσα στα όρια της φυσικής σπηλιάς ήταν επίσης ένα ζήτημα που απαιτούσε ιδιαίτερης μελέτης. Έπρεπε να ακολουθήσουμε πιστά τις ήδη υπάρχουσες καμπύλες του φυσικού εδάφους μεταφέροντας τις και στο εσωτερικό της κατοικίας, για να προκύψει έτσι η πλήρης εναρμόνισή της στη πλαγιά ώστε να μην είναι παράταιρη. Παρά τα σημεία που έχριζαν προσοχής και ενδελεχούς αρχιτεκτονικής μελέτης, θεωρούμε ότι ο στόχος και ο σκοπός της διπλωματικής μας εργασίας έχει επιτευχθεί μέσα στα πλαίσια της πρωτογενούς έρευνας που κάναμε και της σχετικής βιβλιογραφίας που βρήκαμε για την αφηγηματική ταυτότητα με εφαρμογή στην αφηγηματική αρχιτεκτονική.

Στο σπήλαιο οφείλουμε πολλά. Επειδή ήταν τόσο ευρύχωρο και ικανό να φιλοξενήσει πολλά άτομα, οι πρώτοι άνθρωποι, **στην αυγή της ύπαρξής τους**, το χρησιμοποίησαν από ανάγκη ως οικογενειακό καταφύγιο για προστασία από τα στοιχεία της φύσης και τα άγρια θηρία.

Η αρχιτεκτονική ήρθε αργότερα από άλλες πιο απαιτητικές ανάγκες στέγασης, αλλά και ως ένα εικαστικό δημιούργημα **στην αυγή της πολιτισμικής πορείας** του ανθρώπου. Σηματοδότησε την αρχή μιας άλλης εποχής με την δημιουργία κτηρίων και πόλεων για να καλύψει τις αυξημένες ανάγκες ενός πιο εκλεπτυσμένου ανθρώπου. Η πληρέστερη

περιγραφή των βασικών αρχιτεκτονικών αξιών έχει δοθεί από τον Βιτρούβιο: στερεότητα, λειτουργικότητα και ομορφιά (*Firmitas, Utilitas, Venustas*). Με αυτή της την μορφή, η αρχιτεκτονική ως έκφραση συντροφεύει τον άνθρωπο για χιλιάδες χρόνια.

Αν και ο σημερινός άνθρωπος δεν κινδυνεύει από άγρια θηρία, κινδυνεύει όμως από την δραστική αλλαγή του φυσικού περιβάλλοντος. Μήπως, από ανάγκη πάλι, είμαστε **στην αυγή μιας νέας φάσης**, όπου ο άνθρωπος θα επαναπατριστεί στην φύση με την σημερινή τεχνολογία για να μετατρέψει φυσικά ή τεχνητά σπήλαια σε οικονομικότερες και ασφαλέστερες κατοικίες, περισσότερο φιλικές προς το περιβάλλον και τον ίδιο τον άνθρωπο, χρησιμοποιώντας την αφηγηματική αρχιτεκτονική ως ένα νέο εικαστικό μέσο να αποτυπώσει αυτή την σπουδαία πολιτισμική του ταυτότητα στον χώρο της διαβίωσής του;

Βιβλιογραφία

- **Paul Ricoeur**, «Η αφηγηματική λειτουργία», μεταφρ. Βαγγέλης Αθανασόπουλος, Εκδόσεις Καρδαμίτσα
- **Gaston Bachelard**, «Η ποιητική του χώρου», 5^η έκδοση, μεταφρ. Βέλτσου Ε., Χατζηνικολή Ι. Εκδόσεις Χατζηνικολή
- **Αγγελική Ανθίου**, «Αφηγηματικές διαδρομές – παράλληλες αφηγήσεις ανάμεσα σε λογοτεχνία και την αρχιτεκτονική», επιβλέπουσα διδάσκουσα: Δήμητρα Χατζησάββα, Δεκέμβριος 2018, Πολυτεχνείο Κρήτης, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών
- **Erica Wickerson**, «*the Architecture of Narrative Time: Thomas Mann and the Problems of Modern Narrative*», Oxford University Press
- **Sylvain De Bleeckere and Sebastiaan Gerards**, «*NARRATIVE ARCHITECTURE – a designer’s story*», εκδόσεις Routledge, Taylor and Francis Group, New York and London
- **Nigel Coates**, «*Narrative Architecture*», εκδόσεις John Wiley & Sons Ltd, 2012
- **Σοφία Ψαρά**, «*Architecture and Narrative – The formation of space and cultural meaning*», εκδόσεις Routledge, Taylor and Francis Group, New York and London, 2009
- **Elana Gomel**, «*Narrative Space and Time – Representing Impossible Topologies in Literature*», εκδόσεις Taylor & Francis Ltd, 2014
- **Henry Plummer**, «*The Experience of Architecture*», εκδόσεις Thames & Hudson Ltd, London
- **Nicola King**, «*Memory, Narrative, Identity – Remembering the Self*», εκδόσεις Edinburgh University Press, 2000
- <https://www.degruyter.com/document/isbn/9780748611164/html>
- <https://psycnet.apa.org/record/2008-17689-026>
- <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0022022100031001005>
- https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=cqIGEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA9&dq=narrative+identity+and+architecture&ots=wZLMwrQohR&sig=tsgVl4BIR8ynHDZQx3SiZc_NhME&redir_esc=y#v=onepage&q=narrative%20identity%20and%20architecture&f=false
- https://www.pdcnet.org/philtoday/content/philtoday_1991_0035_0001_0073_0081
- https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=6NIM32keXZMC&oi=fnd&pg=PP7&dq=narrative+identity+in+architecture&ots=1Rp41eNYH&sig=6LcrHrG24QAxdZaaSVtrZFPgPOs&redir_esc=y#v=onepage&q=narrative%20identity%20in%20architecture&f=false
- https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/3110242/cinema_and_architecture_deep_sha-h-with-cover-page-v2.pdf?Expires=1650707253&Signature=HmyKTtmFCChaw8KvowczrFykvDqiEYKzy~rzf36xtXrNydiaZruhjhCEKcZhljEse2sDljHh2wMza4SJPN1P2547JdOb-Uf~Dqgrz~moPyvVrMZ8zpXWl2l-7G7nrFXTX1EQiRO~Znp8VN8zUP9l4vJigamWWpGaAaAiKU7jEBxZ12Pm-

[ZHX5~GObbjBHBObW-cWlUoH~v1xzrmRGG9GE1vW2sX7Gwxwk1vcogHcaj5ajk-KfmxWc~VrJzrOzTqoVro8CaRp3bHRjFkgoCCKLc6MtpuQpNPmkUYKpJJ2sYvijJ9SluNEy7OP12mSgEFy3eQQ4c931m1xlHNmCuDO__&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA](#)